

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Tillsammans” och andra bilder

Om socialt stöd och socialpolitiska argument
i förhållande till kollektiva boendeformer

Socionomprogrammet

C-uppsats

Åsa Boman & Viktoria Garmer

Handledare: Ylva Donning

Abstract

Titel: ”Tillsammans” och andra bilder – Om socialt stöd och socialpolitiska argument i förhållande till kollektiva boendeformer.

Författare: Åsa Boman och Viktoria Garmer

Nyckelord: Kollektiva boendeformer, sociala nätverk, socialt stöd, genusperspektiv, diskurser

Uppsatsen undersöker om de sociala nätverk som uppstår i kollektiva boendeformer kan fungera som socialt stöd för individen samt bakgrunden till valet av en kollektiv boendeform. Med utgångspunkt i socialarbetarens roll som samhällsplanerare belyser vi de socialpolitiska argument som finns för att driva frågan om kollektivhus/gemenskapsboenden. Vi granskar även hur de större kommunala hyresvärdarna i Göteborg ser på utvecklandet av kollektiva boendeformer utifrån de allmännyttiga bostadsföretagens uppdrag som bland annat innefattar att utveckla den fysiska och sociala boendemiljön. Frågeställningarna är som följer:

* Vad är individens motiv till att välja en kollektiv boendeform?

* Är den kollektiva boendeformen stärkande i individens vardagsliv och i så fall på vilket sätt?

* Hur tillfredställer kollektiva boendeformer tillgången till sociala nätverk och möjlighet till socialt stöd för individen?

* Hur ser de kommunala bostadsföretagen på möjligheterna till en framtida utveckling av kollektiva boendeformer?

Vår kartläggning av kunskapsområdet innefattar tidigare forskning om sociala nätverk och socialt stöd, den fysiska boendemiljöns inverkan på grannkontakter samt forskning om senmodernt föräldraskap vilket följer av att många av informanterna är föräldrar. I teorikapitlet presenterar vi våra valda teorier vilka är social mobilisering, symbolisk interaktionism, genusperspektiv och slutligen teorier om diskurser. Undersökningen är av kvalitativt slag eftersom vi avsett att granska individers subjektiva upplevelser gällande livet i kollektiva boendeformer. Vi har genomfört åtta intervjuer varav sju är semistrukturerade livsvärldsintervjuer och en utformades som en gruppintervju. Sammanlagt har tretton informanter från sex kollektiva boendeformer deltagit i undersökningen. Därtill tillkommer informanterna från de tre bostadsföretag som är representerade i uppsatsen. Dessa är Poseidon, Familjebostäder och Bostadsbolaget. Resultaten presenteras med hjälp av citat från informanterna som belyser våra teman vilka ringar in syfte och frågeställningar.

Resultaten visar att de kollektiva boendeformerna uppfattas som avlastande för våra informanter både i fråga om de praktiska vardagslivsbestyren samt gällande de mer sociala aspekterna kring tillgången till socialt stöd. Föräldrarna i vår undersökning framstod som särskilt behjälpta av den kollektiva boendeformen både praktiskt och socialt. Vi har i resultaten också funnit att det finns en mängd olika bilder förknippade med vad det innebär att bo kollektivt och att dessa även hänger ihop med motståndet till att utveckla denna boendeform. Analysen framhåller boendefrågornas relevans för socialt arbete i förhållande till både individ- och samhällsnivå. Vi drar slutsatsen att kollektiva boendeformer borde få ett större utrymme i den sociala- och bostadspolitiska debatten och att det finns många psykosociala vinster i att utveckla kollektiva boendeformer.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Är kollektiva boendeformer en angelägenhet för det sociala arbetet?.....	1
1.2	Disposition.....	3
2	Syfte och frågeställningar	4
3	Bakgrund	5
3.1	Historik kring kollektiva boendeformer	5
3.2	Bakgrund till bostadspolitiken i Göteborg	7
3.3	Socialarbetarens historia i samhällsplaneringen	8
4	Tidigare forskning.....	9
4.1	Forskning om sociala nätverk och socialt stöd	9
4.2	Sociala nätverk och grannkontakter i det lilla grannskapet.....	11
4.3	Forskning kring senmodernt familjeliv	12
5	Teori.....	14
5.1	Symbolisk interaktionism.....	15
5.2	Samhällsarbete och social mobilisering.....	16
5.3	Genusperspektiv.....	17
5.4	Diskurser.....	18
6	Metod	19
6.1	Förförståelse.....	20
6.2	Urval.....	20
6.3	Generaliserbarhet.....	22
6.4	Tillvägagångssätt.....	22
6.5	Analysmetod	23
6.6	Etik.....	24
6.7	Relevans.....	24
6.7.1	Reliabilitet och validitet	25
7	Resultat	25
7.1	Presentation av kollektiva boendeformer representerade i uppsatsen	25
7.2	Tema - Motiv.....	28
7.3	Tema - Vardagsliv.....	31
7.4	Tema - Socialt nätverk och socialt stöd	33
7.5	Tema - Bostadspolitik.....	35
7.6	Tema - Motstånd	35
8	Analys	38
9	Reflektion.....	42
10	Litteraturlista:.....	43
11	Bilaga 1	47
12	Bilaga 2	48
13	Bilaga 3	49

1 Inledning

1.1 Är kollektiva boendeformer en angelägenhet för det sociala arbetet?

Ja, vi menar att den är det. Hur vi bor och vilka förutsättningar boendemiljön ger för vårt sociala liv är ett viktigt element för de flesta människor eftersom vi tillbringar mycket tid hemma och i vårt närområde. Enligt socialtjänstlagens 3 kap. 1 § ska socialnämnden i en kommun göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen samt medverka i samhällsplaneringen. Vidare står det i 2 § att socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen särskilt ska syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen samt att ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö. Att boendet är en angelägen fråga för det sociala arbetet speglas också i att det finns en specifik kurs på socionomprogrammet med inriktning på boendemiljö och dess effekter på människors livskvalitet. Hur bostäder och bostadsområden planeras och byggs påverkar förutsättningarna för människors vardagsliv både praktiskt och socialt och möjligheten att känna tillhörighet, trygghet och gemenskap med andra. Vi vill med den här uppsatsen visa på att det sociala arbetet kan och bör finnas mer närvarande i lokala boendeprojekt och engagera sig i bostadspolitiska frågor eftersom detta i allra högsta grad också är angeläget ur ett socialpolitiskt perspektiv.

Aldrig förr har intresset kring det egna hemmet och hur detta hem ser ut varit så stort som idag. På TV visas ständigt nya inredningsprogram och på Pressbyråns specialiserade tidningsbutiker kan man välja mellan inte mindre än 127 tidningar och magasin kring ämnet Hem & trädgård (press-stop.se). Boendets utseendemässiga aspekter är i allra högsta grad aktuellt och ett väl designat hem förmedlar känslan av lycka och framgång. Men det finns också en annan sida av hemmets betydelse, människor som söker tillfredställa andra mer sociala behov genom valet av boendeform. Kollektiva boendeformer har funnits länge, tanken är inte ny men den senaste tiden har vi uppmärksammat att ett flertal nyhetsartiklar, radioprogram och reportage har tagit upp ämnet, något som pekar på att intresset tycks växa.

Att bo i kollektiv för lätt tankarna till 60- och 70-talets alternativrörelse. Historiskt sett kan själva termen kollektivhus härledas till 1930-talets Sovjet men skälen till att bo kollektivt och även husens utformning och organisering har förändrats med tiden (Cladenby & Walldén, 1984). När man söker efter böcker i ämnet blir det tydligt att intresset var stort på 70- och 80-talet men att det därefter har varit relativt tyst kring frågan. Idag är många människor skeptiska till kollektiva boendeformer som betraktas som en flummig kvarleva från 68-rörelsen. Detta blir också tydligt genom att nya ord som exempelvis gemenskapsboenden på senare tid blivit populära då det gamla ordet kollektiv för vissa har fått en förlegad klang. Oavsett vad man kallar det är företeelsen i allra högsta grad fortfarande aktuell och det finns många människor i Göteborg som lever på detta sätt idag. Vi vill genom vår uppsats visa på bredden i denna alternativa boendeform och även undersöka dess styrkor och svagheter.

Man kan urskilja flera olika anledningar till att människor bosätter sig i kollektiv/gemenskapsboenden. Vissa söker sig till kollektiva boendeformer av politiska skäl i ett ifrågasättande av samlevnadsformerna som de ser ut idag och i sökandet efter en lokalt förankrad gemenskap. Andra ser kollektivhuset som en boendeform som kan lösa vissa av vardagslivets praktiska utmaningar genom att dela hushållssysslor med andra under samma tak. Det finns också dem som lever i kollektiva boendeformer för att de saknar andra möjligheter. I och med att Göteborg växer ökar problemen för människor att hitta bostad, särskilt för den yngre gruppen bostadssökande som ofta saknar fast inkomst och kontakter.

Att bo kollektivt kan således bli en lösning för människor trots att det kanske inte upplevdes som ett första val. Den senaste tidens uppmärksammade ockupationer i Göteborgsområdet speglar frustrationen runt problematiken med bristen på bostäder samt en efterfrågan på tillgång till alternativa boendeformer där man kan leva i närmare gemenskap med andra människor.¹

För föräldrar i allmänhet och ensamstående föräldrar i synnerhet framstår kollektiva boendeformer som ett intressant alternativ och en möjlig lösning kring vissa av de praktiska och sociala problem som uppstår i vardagslivet. Sveriges Makalösa Föräldrar är en riksorganisation för ensamstående föräldrar som har funnits sedan 1996. De har pekat på att det sedan mitten av 90-talet har skett stora politiska försämringar gällande bostadspolitik som missgynnar gruppen ensamstående genom att bostadsbidraget har sänkts samtidigt som marknaden har dragit iväg med resultatet högre hyror och allt fler ombildningar till bostadsrätter. År 2006 skrevs på Makalösa Föräldrars initiativ en rapport som handlade om bostadssituationen för ensamstående föräldrar i Sverige.² I rapporten finns ett inledande citat från en förälder som i sin framtidsdröm kring boende beskriver ett modernt kollektivt tänkande kring bostadsplaneringen.

”Gemensamma lokaler där man kan gå och ”hänga” tillsammans med grannar. Få lite vuxet utbyte när man känner för det, men en stadig dörr att stänga om sig när man så önskar. Tanken är att man ska kunna avlasta varandra lite om någon behöver hjälp i vardagen...t.ex. med barnvakt så att man kan gå på ett föräldramöte, eller någon som kan titta till ens barn som kanske åkt hem från skolan med feber, barnen kan få i uppdrag att gå ut och gå med någon annans hund osv.”

Rapporten visar att 20 procent av alla ensamstående föräldrar uppger att de har varit tvungna att flytta på grund av ekonomiska skäl och att 44 procent av alla ensamstående med barn räknas som trångbodda. Det finns bortsett från bostadsmarknaden även många andra områden där ensamstående föräldrar är en särskilt utsatt grupp. Gällande exempelvis ekonomisk standard visar en annan rapport³ som Makalösa Föräldrar tagit fram med bakgrund i bland annat Jämställdhetsutredningen och Valfärdsbokslutet att ensamstående föräldrar som grupp har haft sämst ekonomisk utveckling under 90-talet, en ensamstående mamma tjänar drygt hälften av en vad en sammanboende pappa gör (54,3 procent). Att majoriteten av alla ensamstående är kvinnor påverkar också deras ekonomiska situation som grupp eftersom kvinnor i regel tjänar mindre än män (makalosa.org).

Enligt Statens Offentliga Utredningar (SOU 1999:137, SOU 2000:3) har behovet av stödinsatser från människors individuella sociala nätverk ökat under de senaste två decennierna i takt med nedskärningar och ekonomiska besparingar i det offentliga trygghetssystemet. Människor blir således många gånger tvungna att söka nya alternativ kring hur man löser sin livssituation och sitt vardagsliv. Det har sedan länge varit känt att individers sociala nätverk har stor betydelse som skyddsfaktor, särskilt då de befinner sig i utsatta livssituationer (se exempelvis Espwall & Dellgran, 2006, Nyqvist, 2005, Skårner, 2001). Ett möjligt sätt att stärka sitt sociala nätverk och få socialt stöd i vardagen finner en del människor genom att välja en kollektiv boendeform.

¹ Se bland annat nyhetsartiklar i GFT 2008-11-14 och 2009-04-07 eller GP 2008-11-08

² ”Gärna lägre standard mot lägre hyra” En rapport om ensamstående föräldrars boende av Sveriges Makalösa Föräldrar

³ Vi vill också ha rättvisa och flexibilitet - en rapport om arbetsmarknad och barnomsorg för ensamstående föräldrar

1.2 Disposition

Vi inleder uppsatsen som brukligt är med våra syften och frågeställningar. I följande bakgrundskapitel börjar vi med att beskriva historiken kring kollektiva boendeformer. Därefter kommer läsaren att få en översiktlig bild av den kommunala bostadspolitiken i Göteborg samt slutligen socialarbetarens roll som samhällsplanerare i en historisk kontext. I kapitlet om tidigare forskning presenterar vi först forskning om de sociala nätverkens betydelse för tillgången till socialt stöd samt hur det påverkar hälsa och välbefinnande. Sedan presenterar vi en svensk forskning om grannskapet och gemenskapen grannar emellan för att gå vidare med forskning om senmodernt föräldraskap. I teorikapitlet som följer presenterar vi våra valda teorier i nämnda ordning, social mobilisering, symbolisk interaktionism, genusperspektiv och slutligen teorier om diskurser. Teorikapitlet följs av metodkapitlet. Under resultatdelen återfinns våra empiriska undersökningar som vi presenterar utifrån valda teman med belysande citat från våra intervjuer. Slutligen analyserar vi resultaten med hjälp av uppsatsens teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning för att sedan avsluta med egna reflektioner som har kommit upp under arbetets gång.

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är dels att granska om de sociala nätverk som uppstår i kollektiva boendeformer kan fungera som socialt stöd för individen samt bakgrunden till valet av en kollektiv boendeform. Med utgångspunkt i socialarbetarens roll som samhällsplanerare vill vi också belysa de socialpolitiska argument som finns för att driva frågan om kollektivhus/gemenskapsboenden. Vidare vill vi undersöka hur de större kommunala hyresvärdarna i Göteborg ser på utvecklandet av kollektiva boendeformer utifrån de allmännyttiga bostadsföretagens uppdrag som bland annat innefattar att utveckla den fysiska och sociala boendemiljön.

- Vad är individens motiv till att välja en kollektiv boendeform?
- Är den kollektiva boendeformen stärkande i individens vardagsliv och i så fall på vilket sätt?
- Hur tillfredställer kollektiva boendeformer tillgången till sociala nätverk och möjlighet till socialt stöd för individen?
- Hur ser de kommunala bostadsföretagen på möjligheterna till en framtida utveckling av kollektiva boendeformer?

3 Bakgrund

I detta kapitel beskriver vi de kollektiva boendeformernas historik för att förankra de olika idériktningar som funnits i frågan om dessa alternativa boendeformer genom tiderna. För att förstå det bostadspolitiska ramverket i Göteborg ville vi kortfattat presentera denna då det är dessa som ger förutsättningarna och begränsningarna för att utveckla alternativa boendeformer. Vi ansåg även att det är relevant att presentera socialarbetarens roll som samhällsplanerare i en historisk kontext eftersom detta uppdrag har förändrats med tiden samt att det har en koppling till det teoretiska perspektivet social mobilisering.

3.1 Historik kring kollektiva boendeformer

Som vi beskrev i inledningen förknippar de flesta människor boende i kollektiv med 60- och 70-talets alternativrörelse. Vad många inte vet är att diskussionen kring kollektivhus och kollektiva boendelösningar sträcker sig långt tillbaka i tiden. Redan på 1800-talet debatterade amerikanska så kallade ”material feminists” hur hemarbetet och skötsel av barn skulle likställas med arbetet som männen utförde genom att skapa kooperativ eller kollektiv där sysslor som matlagning och tvätt centraliserades. Skälen var materiella i den bemärkelsen att man ansåg att kvinnors arbete skulle värderas i pengar precis som männens (Larsson, 2001). Vid 1920-talets slut uppstod i Sovjet kollektivhus med syfte att frigöra kvinnan från det reproduktiva arbetet i hemmet till fördel för att delta i produktionen inom industrin (Caldenby & Walldén, 1984). I den svenska historien kan man också se att kollektivhusfrågan under en lång period varit en fråga som framförallt har engagerat kvinnor, till stor del eftersom de har sökt lösningar kring hemarbetsfrågan. Detta blev särskilt aktuellt när kvinnor i högre grad började yrkesarbeta utanför hemmet och då hamnade i en besvärlig situation med betungande dubbelarbete. Det har länge funnits en föreställning om att frågor kring samhällsplanering och bostadspolitik är så kallade hårda frågor som varken har intresserat kvinnor eller lämpat sig för deras deltagande. Givetvis är det en felaktig uppfattning som enbart belyser det faktum att kvinnor har blivit utestängda från en manligt styrd sektor (Larsson, 2001).

På 1930-talet var frågan om kollektivhus på frammarsch i Sverige vilket blev tydligt på Stockholmsutställningen, en nationell utställning över arkitektur, formgivning och konsthantverk som hölls år 1930. Utställningen resulterade i ett genombrott för de funktionalistiska tankeströmningar som redan hade vuxit sig starka i Europa. Skriften *Acceptera* som gavs ut efter utställningen förutspådde att de kollektiva boendelösningarna i framtiden skulle bli allt fler. Det hade sin bakgrund i funktionalisternas syn på det rationella och demokratiska samhället där kollektiva och individuella behov sammanföll. I detta samhälle skulle arbetet och det sociala umgänget främst ske utanför hemmet och därför behövde det privata utrymmet inte vara så stort. I ett kollektivhus skulle de boende ha tillgång till service i form av personal som skötte mat och tvätt med hjälp av mathissar och tvättredkast, något som frigjorde tid för de boende att ägna sig åt viktigare och mer uppbyggliga saker än hushållsarbete (Vestbro, 2007). Alva Myrdal blev inspirerad av dessa tankegångar och var en central figur kring att utveckla tankarna kring kollektivhus. Hon menade att den gifta kvinnans inträde i förvärvsarbetet krävde nya sätt att organisera familjen och därmed också nya boendeformer. Detta för att minska de spänningar som uppstod mellan äktenskap och arbetsliv. Hushållsarbete skulle istället utföras med hjälp av köpt arbetskraft och samordnas mellan hushållen. Det skulle också resultera i ett ökat barnafödande, en av Alva Myrdals hjärtefrågor (Larsson, 2001). Kollektivhus av detta slag, även kallade Familjehotell, blev också uppförda på olika håll i landet men det var inget som spred sig så som funktionalisterna hade förutspått (Vestbro, 2007). En av orsakerna var den klassmotsättning som fanns inbyggd i själva husen genom att den personal som skulle arbeta

för de boende knappast hade samma förutsättningar gällande tillgång till arbetslättnad i hemmet som de intellektuella radikaler som befolkade husen (Larsson, 2001).

Historien om kollektivhus slutar dock inte i motsättningen kring servicefrågor. Engagerade personer, framförallt kvinnor fortsatte att driva frågan. I en fallstudie av kvinnors engagemang i Örebros stads- och bostadsplanering med inriktning på kollektivhusfrågan från 1940-talet och framåt uppenbarar sig en halvsekelång kamp kring att förbättra kvinnors livsvillkor. Det var en kamp som ständigt motarbetades eller ignorerades både av kommunalpolitiker generellt och av en byggnadsnämnd nästan helt bestående av män. Trots en samverkan mellan olika kvinnoföreningar och ett flertal motioner⁴ kom inget kollektivhus i allmännyttans regi till stånd i Örebro förrän 1992. När frågor om service var centrala sågs kollektivhusfrågan som ett hot genom att det gjorde kvinnors obetalda arbete i hemmet till en politisk fråga (Larsson, 2001). Ointresset från mäns sida att uppmärksamma frågan och hörsamma kvinnornas önskemål grundade sig troligtvis till viss del i att sakernas tillstånd faktiskt gynnade dem på många sätt.

Därför var det också först när mer allmänmänskliga vinster som gemenskap i boendet lyftes fram kring kollektivhusfrågan som det politiska motståndet började luckras upp. I början av 80-talet introducerade en grupp kvinnor, många av dem sysslade yrkesmässigt med boendefrågor, en modell kallad BIG-modellen som skulle komma att framgångsrikt sprida de nya idéer som fanns kring kollektivhusfrågan (Caldenby & Walldén, 1984). BIG är en förkortning av Bo i Gemenskap, och parollen som BIG-gruppen drev i sitt opinionsbildande arbete var ”*det lilla kollektivhuset på arbetsgemenskapens grund*”. Modellen beskrev både fysiska och organisatoriska förutsättningar som krävdes i ett hus för att bogemenskap och samarbete över hushållsgränserna skulle spira. Lägenheternas storlek skulle minskas till fördel för gemensamma ytor där de boende både kunde umgås och tillsammans sköta dagliga hushållssysslor. Att organisera kollektivhusen på detta sätt gav på så vis både praktiska och sociala vinster och många människor tilltalades av dessa tankegångar (Lundahl & Sangregorio, 1992). Det uppsving som kollektivhusen fick i början av 80-talet handlade också mycket om att frågor kring medborgarinflytande och demokrati då hade fått starkt fäste på den politiska dagordningen (Larsson, 2001).

Ett annat avgörande skäl till att det på 80-talet uppfördes ett flertal kollektivhus runt om i landet på kan härledas till att bostadsföretagen på slutet av 70-talet hade fått problem kring att hyra ut lägenheter i de så kallade miljonprogrammen som bland många betraktades som problemområden (Vestbro, 2007). Under efterkrigstiden var bostadsbrist, trångboddhet och nedgångna bostäder ett stort problem i Sverige. För att komma till rätta med detta byggdes på 50- och 60-talet storskaliga förorter för att tillfredställa behoven enligt det socialdemokratiska reformprogram som menade att bostaden skulle vara en medborgerlig rättighet. När sedan efterfrågan på bostäder minskade i början av 1970-talet på grund av hushållsekonomiska skäl, höjda hyror och ökade matpriser, resulterade detta i ett bostadsöverskott (Arnstberg, 2000). Många hus hade lägenheter som stod tomma och detta skapade ett intresse bland allmännyttiga bostadsföretag att tänka nytt för att locka människor att flytta till dessa områden. I Göteborg engagerades det kommunala bostadsföretaget Göteborgshem, numera Poseidon, i att bygga om ett av sina punkthus i Bergsjön till kollektivhus. Huset kom att heta Stacken och blev det första kollektivhuset i Sverige som byggdes om utifrån BIG-modellen (Caldenby & Walldén). Sedan mitten av 90-talet har byggandet av kollektivhus minskat. Dock utvecklades i början av årtiondet en ny form av kollektivhus som riktar sig till

⁴ Yrkeskvinnors klubb motionerade första gången kring kollektivhusfrågan redan 1945

människor i ”andra halvan av livet”. Tanken med dessa gemenskapsboenden är dels att motverka isolering för äldre människor och att människor i gemenskapen kan få ett bättre åldrande med stöd hos andra boende i huset. Gemenskapsboenden av detta slag kan idag anses vara på frammarsch (Vestbro, 2007).

3.2 Bakgrund till bostadspolitiken i Göteborg

Boverket är den nationella myndighet som handhar samhällsplanering, stads- och bebyggelseutveckling. Att på regeringens uppdrag analysera bostadsmarknaden ur olika aspekter, även sociala, är en av Boverkets uppgifter liksom att bestämma vilka riktlinjer som skall ingå i underlaget för kommunala beslut i bostadsförsörjningsfrågor. Dessa kallas av boverket indikatorer och en viktig sådan är den kommunala översiktsplan alla kommuner är skyldiga att ha enligt plan och bygglagen. Boverket ser gärna det finns en tydlig koppling mellan bostadsförsörjningspolitiska mål i den kommunala översiktsplanen samt att det ingår en vision för kommunens framtid (Boverket.se). Kommunernas bostadspolitiska uppgifter regleras utöver de tre ramlagarna, Kommunallagen, Plan och Bygglagen och Socialtjänstlagen, av lagen om kommunernas bostadsförsörjning.

I Socialtjänstlagen finns en koppling till regeringsformens bestämmelse om det allmännas ansvar för bostad och lyfter på så sätt fram socialtjänstens verksamhetsområde inom det strukturinriktade insatsfältet. Socialnämnden skall medverka i samhällsplaneringen och främja goda miljöer i kommunen. Med stöd i lagstiftningen förfogar kommunen också över ett antal styrmedel varav de Kommunala bostadsföretagen är ett viktigt sådant, särskilt i arbetet med bostadssociala frågor exempelvis barnhushåll under vräkningshot. Möjligheten att förverkliga de av kommunfullmäktige fastställda bostads- och socialpolitiska målen är genom styrning av de egna bostadsföretagen ganska goda. Den politiska inställningen samt tillgången till bostäder är utöver den ekonomiska situationen emellertid avgörande för hur man i praktiken löser dessa frågor. I utredningen om allmännyttan och bruksvärdet⁵ föreslås ett ökat hyresgästinflytande. Detta för att hävda hyresrättens framtida konkurrenskraft genom betydligt större individuell valfrihet, något som i slutbetänkandet av Allby-kommittén understöds (SOU, 2001:27). I Göteborg representeras de allmännyttiga bostadsföretagen av Bostadsbolaget, Poseidon och Familjebostäder.

Ett relativt nytt politikerområde i EU är ESDP⁶. Denna utvecklingsplanering på regional och EU-nivå fodrar att Sverige agerar nationellt, regionalt och även kommunalt. Huvudpunkten i EU-kommissionens Ramverk är att stärka städernas ekonomi och arbetsmarknad vilket är föga förvånande eftersom unionen är ett ekonomiskt projekt. Som andra punkt står dock ambitionen att främja jämlikhet, integration och stadsdelsförnyelse (goteborg.se). Detta står i samklang med Habitatagendan från 2001. Habitat är ett FN-program som utgår från bebyggelse men i övrigt är snarlikt Agenda 21 som primärt har miljömässiga utgångspunkter. Habitatdeklarationen innebär vissa åtaganden för världens regeringar. Den Svenska regeringen har tolkat och sammanfattat den till åtta punkter. Att utveckla en allmän social bostadspolitik efter nya förutsättningar står som första punkt (regeringen.se).

Gällande den specifika kollektivhusfrågan antogs redan 1981 en motion vilken framförde önskemål kring ett större inslag av kollektiva/alternativa boendeformer i bostadsbyggandet. Mot bakgrunden av att den tidigare motionen⁷ inte hade resulterat i en förväntad utbyggnad

⁵ SOU, 1999: 148

⁶ European Spatial Development Perspective

⁷ GKH 1981 Nr 8

av kollektivhus i kommunen bortsett från Stacken och Trädet⁸ skrevs ytterligare en motion⁹ 1986 av Birgitta Rang, ordinarie ledamot för dåvarande VPK för byggnadsnämnden. I motionen fastslogs att det bland annat skulle bildas en kollektivhusgrupp av tjänstemän och det skulle tas fram fastigheter för kollektivhusboende i alla stadsdelar. Stadskansliets bedömning var att remissinstanserna huvudsakligen var överens om att Göteborgarna skulle erbjudas alternativa boendeformer. Stadskansliets förslag var att fastighetsnämnden med representanter från byggnadsnämnden, socialnämnden och den dåvarande bostadsförmedlingen skulle bilda en kollektivhusgrupp. Denna grupp skulle bland annat ansvara för att i samarbete med kommunens olika fastighetsägare (allmännyttan) ta fram lämpliga projekt för kollektivt boende. Trots den godtagna motionen så avvisade alla de tre allmännyttiga bostadsföretagen förslaget att bygga kollektivhus i alla stadsdelar, vi tolkar detta som att det fanns ett grundmurat motstånd i kommunen.

3.3 Socialarbetarens historia i samhällsplaneringen

Socialarbetarens roll som samhällsplanerare har en snart halvsekel lång historia. I slutet av sextioalet fördes en omfattande samhällsdebatt där huvudskälen för att engagera socialvården i samhällsplaneringen kan sägas vara två. Det ena var att man uppfattade socialarbetare som goda receptorer av det som inte fungerade i samhället. Ett annat var att socialvården både genom sin formella auktoritet men inte minst beroende på sina kunskaper om samhällets dysfunktioner kunde företräda de vars röster inte hördes i planeringsprocessen. Man ansåg att sociala problem och behov måste in i stadsplaneringen och att de strukturella problemen bakom samhällets brister inte uppmärksammats av den dåvarande mer individinriktade socialvården. Segregation uppfattades som huvudproblemet men genom ökad styrning av bostadsförsörjningen och en ökad medvetenhet hos de som fattade beslut om bostadsfördelning skulle problemen åtgärdas. Att låta socialarbetaren vara en kritisk röst för att ge den samordnande planeringen på kommun- läns- och riksnivå bättre beslutsunderlag blev en huvudpunkt i *Principbetänkande av socialutredningen*¹⁰ från 1974 liksom i den nya socialtjänstlagen från 1982 (Denvall, 1997).

Vid senare utvärderingar av de många projekt i denna anda som startades under 70- och 80-talen har det visat sig, trots de ambitiösa försöken att skapa en ökad välfärd genom socialt betonad planering, att dessa stötte på flera problem inte minst metodologiska. Förutsättningarna har också förändrats ekonomiskt och välfärdsideologiskt under årens lopp som kraftigt dämpat planeringsoptimismen i kommunerna (Denvall, 1997). Kommunen är huvudarenan för socialtjänstlagens strukturinriktade insatser då dessa förutsätts ske lokalt. Redan på 1980-talet ändrade kommunerna riktning från den socialt betonade planeringen mot en hårdare ekonomisk styrning istället. Socialtjänsten fick genomgå stora förändringar både organisatoriskt och volymmässigt som påverkade dess förutsättningar att verka strukturinriktat (Salonen, 1997).

En rad forskningsrapporter har även visat att det verkar finnas en inbyggd problematik för socialarbetaren i uppgiften att aktivt medverka i olika samhällsprocesser eftersom det traditionella individinriktade klientarbetet fortsatt dominera. Myndighetsutövandets motsägelsefulla uppdrag med både stöd och kontroll skulle också motverka Individ- och Familjeomsorgens samhällspåverkande insatser då det på grund av detta skulle finnas en misstänksamhet mot kontrollsamhället från allmänhetens sida (Salonen, 1997). I en tidsanda

⁸ För presentation av dessa kollektivhus se resultatkapitlet.

⁹ KFH 1986 Nr 328

¹⁰ SOU 1974:39

där individuell valfrihet omhuldas och socialtjänsten måste vara kostnadseffektiv har marknadsanpassade lösningar uppstått för de mer resursstarka grupperna samt att civilsamhället i vid mening tagit plats som lokal aktör för att driva sina egna frågor bland annat i form av ideella organisationer. Ernest Gellner har skrivit en essä om civilsamhällets roll i förhållande till stat och marknad på temat frihetens villkor. Han menar att det är just i balansen mellan dessa tre samhällskrafter som frågan om demokratins överlevnad i framtiden kommer avgöras. Han ifrågasätter institutionerna som ren representation av demokratin, det vill säga utan en medborgerlig anda av aktivt deltagande och intresse. Brukarinflytandet har också visat sig vara högt samt att det funnits en lyhördhet för civilsamhällets egna villkor från socialtjänstens sida, i de mer lyckade exemplen från de strukturinriktade tidevarven (Öresjö, 1997).

Det finns flera författare som har liknande tankegångar om villkoren för planeringsverksamhetens överlevnad under 2000-talet. Gemensamt är dock att undvika toppstyrd planeringsideologi i form av doktriner och paketlösningar till förmån för en dialogisk metod mellan alla berörda parter och därmed vara lokalt förankrad i människors vardagsverklighet. Hur man sedan finner en balans mellan de individuella önskemålen och social trygghet genom gemensamma förordningar konstateras redan 1990 i den statligt tillsatta *Maktutredningen*¹¹ vara en fråga om solidaritet (Öresjö, 1997).

4 Tidigare forskning

Vi har valt att fokusera på det personliga och informella nätverk som uppstår mellan människor inom en kollektiv boendeform vilken för individen rymmer mer eller mindre socialt och emotionellt betydelsefulla personer. Att vi människor är sociala varelser som generellt sett mår bra av att ingå i en gemenskap med andra och ha ett positivt socialt nätverk kan knappast anses vara en kontroversiell utgångspunkt. Givetvis finns det också en mängd forskning som på olika sätt har studerat nätverkens betydelse för människors tillgång till socialt stöd samt hur det påverkar hälsa och välbefinnande. De kollektiva boendeformer vi har studerat skiljer sig åt sinsemellan gällande bland annat ålderssammansättning och boendemålgrupper och de som deltar i studien har som individer självfallet olika familjesituationer. Vi har därmed valt att presentera en relativt bred bild av forskning om hur sociala nätverk och tillgång till socialt stöd påverkar människors hälsa både fysiskt och psykiskt. Den mest närliggande studien till kollektiva boendeformer och nätverk vi funnit är en svensk undersökning av den fysiska boendemiljöns inverkan på grannkontakter varför vi ansåg den användbar. Familjesociologin fick ett uppsving i början på 90-talet och det har därför skrivits mycket i ämnet. Redovisad forskningsbakgrund har vi emellertid bedömt som representativ och är flitigt citerade i annan litteratur som berör ämnet. Vi har i hög utsträckning koncentrerat forskningsbakgrunden till familj och föräldraskap utifrån det senmoderna perspektivet då de mesta av den redovisade litteraturen haft denna teoribildning som utgångspunkt för analysen. Vi fann det därför relevant att i forskningsbakgrunden kortfattat presentera huvuddragen i denna ganska omfattande teoribildning samt att vi funnit delar av den användbar i vår egen analys.

4.1 Forskning om sociala nätverk och socialt stöd

Begreppet socialt nätverk kan rymma beskrivningar av människors sociala relationer på olika nivåer, alltifrån kontakter med de närmaste anhöriga till ett mer övergripande nätverk som

¹¹ SOU 1990:44: 409

inkluderar alla personer en människa möter eller känner igen. Vidare kan nätverksforskning antingen vara sociocentrerad, vilket innebär att man studerar övergripande mönster av relationer i exempelvis en organisation, eller personcentrerad och således studera enskilda individers nätverk (Skårner, 2001).

Det sociala nätverksbegreppet och nätverksforskningen har länge sysselsatt forskare från olika samhälls- och beteendevetenskapliga discipliner. Själva begreppet socialt nätverk presenterades på 1950-talet av en socialantropolog vid namn John Barnes då han studerade ett norskt fiskesamhälle och betraktade hur medlemmarna i det lilla samhället var sammanbundna med varandra som trådarna i ett fisknät (Skårner, 2001). Den sociala nätverksforskningen är idag mycket omfattande och kan därför vara svår att överblicka. I en metaanalys av de svenska levnadsnivåundersökningarnas¹² studier och statistik kring sociala nätverk och socialt stöd som publicerades i Socialvetenskaplig tidskrift år 2006 beskriver författarna att ett problem inom nätverksforskningen är att det finns en väldig mångfald av begrepp för att beskriva och studera sociala relationsaspekter. Svårigheten kring att enas om gemensamma och långsiktiga begreppsbestämningar och mätmetoder har i sin tur försvårat jämförelser mellan olika forskningsresultat. En risk som uppmärksammas är också att ett traditionellt synsätt på familj och vilka som förväntas ingå i familjen påverkar resultaten i studierna då människor på grund av själva frågekonstruktionen tvingas anpassa beskrivningen av sina relationer till begränsande nätverksmallar (Espwall & Dellgran, 2006).

Nätverksforskningen kan för tydlighetens skull delas in i olika områden där social integrationsforskning och supportforskning är två viktiga huvudfårar. Integrationsforskningen har dels en sociologisk samhällsanalytisk inriktning och en mer epidemiologisk inriktning som undersöker hur sociala band påverkar människors hälsa och sociala liv (Espwall, 2001). Supportforskning, även kallad stödforskning, har en kortare forskningstradition än nätverksforskningen och kan betraktas som en förgrening av den ursprungliga nätverksforskningen. En av de mest kända hypoteser inom supportforskningen är bufferhypotesen som formulerades på 1970-talet av en forskare vid namn Cobb. Bufferhypotesen framhåller att socialt stöd hjälper människor att hantera livets svårigheter och fungerar som en buffert mot stress och sjukdomar. Stödforskningen och nätverksforskningen har successivt närmats sig varandra vilket inte är så konstigt med tanke på att tillgång till socialt stöd är ofrånkomligt förenat med tillgång till ett socialt nätverk (Skårner, 2001).

Som nämndes ovan finns det en mängd forskning kring människor sociala relationer och dess betydelse för folkhälsan vilket gör att vi bara kan presentera ett axplock av det som har skrivits i ämnet. Till att börja med kan sägas att en svensk studie kring människors kontaktfrekvenser under åren 1975-1995 visar på att kontakten med vänner och bekanta har ökat men att umgänget med grannar samtidigt har minskat. Studien visar också på ett ökat ensamboende för både män och kvinnor i alla åldersgrupper. Ensamboende är dock inte per automatik en riskfaktor, detta eftersom det totala umgänget med vänner och bekanta har ökat under perioden (Davidsson, 1997).

I en artikel¹³ från Socialvetenskaplig tidskrift från 2005 presenteras en svensk studie med 1203 personer över 75 år som visar på sambandet mellan risken att utveckla demens och att bo ensam och sakna nära sociala kontakter på äldre dagar. De som var gifta och/eller

¹² ULF och LNU

¹³ Socialt kapital och hälsa - en forskningsöversikt

samboende löpte mindre risk att drabbas av åldersdemens (Fratiglioni, 2000). I samma artikel presenteras också en dansk forskning från 1998 med 734 personer i 70-årsåldern som visar på ett samband mellan dödlighet och brist på sociala relationer. Forskningen visade också att två aspekter av sociala relationer var av större betydelse för hälsan, nämligen att få stöd och att kunna hjälpa andra med olika uppgifter. Forskningen visade också att sociala relationer kan ha olika funktioner för män och kvinnor (Avlund, 1998).

Just könsskillnader kring sociala nätverk är en intressant forskningsinriktning. I en studie från *Institutet för social forskning* har man i levnadsnivåundersökningarna studerat hur social förankring och tillgång till socialt stöd har förändrats under perioden 1981 till 1991. Resultaten visar på stora skillnader mellan mäns och kvinnors tillgång till socialt stöd samt att mäns tillgång minskade under perioden medan kvinnors sociala stöd ökade. Hur familjesituationen ser ut påverkar i stor utsträckning mäns tillgång till socialt stöd men är för kvinnor i det närmaste oväsentligt. Forskningen visar också att många kvinnor känner sig ensamma trots att de är gifta (Lennartsson, 1993). En annan studie från 1998 visar på stora skillnader mellan kvinnor och mäns sätt att utveckla och upprätthålla sociala relationer. Exempelvis är reciprocitetskravet starkare för kvinnor än för män, de måste alltså i större utsträckning än män kunna ge stöd för att också få tillgång till stöd (Antonucchi, 1998).

Gällande missbruksproblematik och betydelsen av sociala nätverk för att förändra en destruktiv livssituation visar en kvalitativ nätverksstudie av 29 personer som var i kontakt med den öppna narkomanvården i Göteborg att flertalet av de intervjuade hade ett bristande socialt nätverk. För att kunna bli drogfri var det avgörande att det fanns familj och vänner som var beredda att stötta under den första tiden av drogfrihet (Skårner, 2001). Sammantaget kan det sägas att i den forskningsöversikt från 2005 kring socialt kapital och hälsa som nämndes ovan framför ett flertal studier som har undersökt hur människors sociala nätverk påverkar deras hälsa starka samband mellan social integrering och lägre dödlighetsrisk samt mental hälsa. Studier som mäter social integrering och den fysiska hälsan ger liknande resultat om än dock inte lika tydliga (Nyqvist, 2005).

Slutligen är det viktigt att påpeka att det finns en risk för att relationer dikotomiseras i forskning och ses som antingen enbart stödgivande eller enbart icke stödgivande i förhållande till individen. Men sociala relationer är i verkligheten ofta komplexa och ambivalenta till sin karaktär, något som också påverkar tillgången till faktiskt stöd. I forskning betonas ofta sociala relationers ljusa sidor vilket kan resultera i att man bortser från eller glömmer att undersöka deras mörka sidor (Espwall & Dellgran, 2006).

4.2 Sociala nätverk och grannkontakter i det lilla grannskapet

I en jämförande studie av det sociala livet i olika typer av grannskap (definierat som människor, fysisk miljö och funktion närmast hemmet) visade det sig att två dominerande drag framträdde när man frågade människor vad de ansåg vara viktigt för trivseln. Det ena behandlar föreställningen om det gemensamma i grannskapet, hur de boende värderar dessa sociala relationers kvalitet och upprätthållande av de samma. Det andra rör behoven av gränser och distans i samma grannskap. Distansen sammanfattas som vikten av en åtskillnad mellan det egna, det privata innanför lägenheten, gentemot grannskapet utanför. Dörren till lägenheten är en konkret social gräns. De sociala kontakter man har innanför dörrarna beskrivs också vara av en annan och djupare sort än de man vill ha med grannar. Grannar med brister i det sociala kompetensområde som rör hur man rent allmänt förhåller sig till andra på skalan närhet - distans uppfattas som klart påfrestande. Att själv få bestämma med vilka och när och hur man vill umgås är centralt i detta dominerande tema. Detta faktum utesluter inte

att man inte vill ha kontakt inom grannskapet alls. Tvärtom skapar det en trygghet hos många att veta vilka som hör till denna gemensamma sfär. Att umgås på gården, byta tjänster eller att dela ett gemensamt ansvar som rör boendet uppfattas till och med som önskvärt. Att få hjälp vid behov, lösa gemensamma problem och eventuellt driva gemensamma frågor kan ses som ett utslag av civilsamhällets kapacitet till problemlösning om de rätta förutsättningarna finns. I den trivsamma sociala atmosfären ingår att bli sedd och positivt bemött. Att bli bekräftad är viktigt för självbilden och identitetsskapandet. Detta kan knytas till att flera svaranden i grannskapsstudien poängterat vikten av att boendemiljön består av komponenter man känner igen och förstår sig på. Viktiga sådana är likhet i livssituation och värderingar. En mindre grupp uttrycker även att de gärna skulle vilja ha en granne som riktig vän med nära kontakt av det mer privata slaget. Majoriteten i studien beskrev de önskade kontakterna som relativt ytliga och inte alltför krävande. Denna typ av socialt umgänge kallas i nätverksteori ”weak ties” och har utnyttjats framför allt inom svensk bostadsforskning för att belysa hur viktiga de sociala kontakterna är för människor trots att de inte är så djupa eller stadigvarande som de inom familjeliv och andra typer av vänskapsrelationer vilka benämns ”strong ties”. Nätverksanalys beskriver i allmänhet det individuella perspektivet. Författarna till grannskapsstudien menar dock att dessa ”svaga band” som utgör det kollektiva i ett nätverk förtjänar större uppmärksamhet och är minst lika viktigt (Olsson, Sondén & Ohlander, 1997).

4.3 Forskning kring senmodernt familjeliv

Som vi beskrev i inledningen har det forskats mycket i området de senaste tjugo åren vilket troligtvis bidragit till de senmoderna teoriernas genomslagskraft i denna forskning. Då vår undersökning syftar till att kasta ljus över ett samtidsfenomen anser vi därför inte att den äldre familjeforskningen hade varit lika lämpad.

Det senmoderna perspektivet utgår från vad det posttraditionella samhällets förändringar och konsekvenser medfört för de strukturer och institutioner som tidigare varit mer givna till exempel klass, kön och inte minst familjen. En viktig konsekvens anses vara att det i mångt och mycket är upp till var och en att utforma sitt sociala, kulturella och ekonomiska livsöde med det ökade ansvar detta innebär. Individualiseringen som central tanke förstås historiskt som en process där betydelsen av identitet och det individuella lyfts fram på bekostnad av kulturella mönster och sociala bindningar på grund av den ökade rörligheten i samhället (Johansson, 2009). Reflexivitet är ett återkommande begrepp i problematiseringen av det senmoderna livet. Tanken bakom reflexivitetsbegreppet rör den höga nivå av självmedvetenhet som utvecklats i modernt samhällsliv. Tillgången till information har ökat både vetandet och valmöjligheterna för såväl handlande som självförståelse på mer eller mindre kvalificerad grund beroende av vilken typ av information vi har tillgång till. Den ökade reflexiviteten och individuell frihet är således inte samma sak. Thomas Johansson, författare och professor i socialpsykologi, menar att mycket av komplexiteten i det senmoderna vardagslivet kräver en mer noggrann analys av begreppet i fråga istället för att likställa termen med att människor i dag reflekterar mer i största allmänhet. Han vill bryta ned det till tre olika typer, den instrumentella, den normativa och den utopiska reflexiviteten. Den instrumentella, nyttobetonade reflexiviteten handlar om att besitta kunskap för att kunna handla och bete sig så rationellt som möjligt i förhållande till vad man vet i olika aktuella samhällsfrågor. Normativ reflexivitet beskriver mer hur det går att förhålla sig till de kollektiva normer man uppfattat vara gällande för att slippa bli betraktad som avvikare i de sammanhang man önskar ingå. I den utopiska reflexiviteten är det ökade vetandet ett samhällskritiskt redskap att använda för en omdaning mot ett bättre samhälle. Man vill inte reproducera det nuvarande utan förespråkar alternativa idéer till det man på olika sätt uppfattar som riskabelt eller felaktigt (Johansson, 2002).

I en nyutkommen analys av svenskt familjeliv konstaterar Thomas Johansson att mycket av modernitetsforskningen med familjeliv och föräldraskap i fokus har haft just identitet och individualisering som röd tråd i ett förmodat ökat medvetande om strukturella ojämlikheter med en demokratiserad och förhandlande familj som resultat men, att det under 2000-talet hänt mycket lite som tyder på en verklig förändring av dessa och därmed resulterat i del kritik av modernitetsteorin. Kritiken, särskilt från postfeministiskt håll, framhåller att det funnits en övertro på förändringskraften i individualiseringsprocessen och att kärnfamiljen som fenomen är omöjlig arena för jämställdhet. De sociala orättvisorna i samhället har enligt kritiken en mycket större genomslagskraft i mäns och kvinnors arbets- och vardagsliv än den ökade individualiseringen och den ökade reflexiviteten. En förklaring till de motsägelsefulla bilderna handlar enligt Johanson (2009) bland annat om att det är en heteronormativ kärnfamiljdiskussion. Ser man till den ökade och allt mer accepterade mångfalden av familjekonstellationer, den seriella familjen, regnbågsfamiljen, ensam-förälderfamiljen för att nämna några, finns det gott om exempel på andra lösningar som i en mer kvalificerad mening stärker individualiseringstesen. En annan förklaring som Johansson ser är, i enlighet med den feministiska kritiken, att teorier om individualiseringsprocessen i det moderna samhället överlag dåligt har belyst hur maktstrukturerna inverkar på människors faktiska möjligheter att "göra familj" eller andra livsprojekt. Att undersöka olika typer av reflexivitet och reflexivitetens utbredning betraktas av Johansson (2002) som ett redskap att avslöja hur den sociala tillhörigheten inverkar på människors möjligheter att aktivt omsätta allt sitt vetande i handling. Tillgången till och förmågan att tillgodogöra sig i formationen ställs då i direkt relation till huruvida samhället fördelar sina resurser lika eller inte (Johansson, 2002). I enlighet med detta resonemang kan man konstatera att det finns både reflexivitetens vinnare och förlorare (Johansson, 2009). Marginaliserade människor och människor som har fullt upp med att bara överleva har med andra ord svårt att ta del samma information och därmed minskas deras möjligheter till att vara reflexiva i en för dem gynnande bemärkelse.

I Margareta Bäck-Wiklund och Birgitta Bergstens studie av modernt föräldraskap i förhållande till välfärdsstat och jämställdhetspolitik tar de fasta på hur familjerna själva beskriver sina inre liv. En intressant skillnad uppdagas då män och kvinnor talar om familjeprojektet på ganska likartat sätt i förhållande till deras beskrivningar av den vardagliga ansvars och arbetsfördelningen vilken visade sig vara könsspecifik. Trots att både män och kvinnor i studien bidrar till familjeekonomin är det männen som tycker sig bära ansvaret för den på motsvarande sätt som kvinnor anser att de tar huvudansvar för den direkta omsorgen om barn och hem. Mäns del i hemarbetet inskränker sig till det traditionella handlingsfältet med reparationer och trädgård. Det faktum att arbetsfördelningen i alla fall är så könsspecifik kolliderar med de jämställdhetsideal männen och kvinnorna i studien är helt medvetna om vilket skapar ambivalenser då de anser att arbetsfördelningen ändå är ett rationellt sätt att hushålla med tid och energi. Tidsbristen är monumental i familjernas vardagsliv vilket på olika sätt tangerar den ambivalens männen och kvinnorna känner inför den könsspecifika arbetsdelningen vilket kan härledas till de vanligaste angivna konflikterna: boende, ekonomi och barn. Slutsatsen av studien belyser alltså det faktum att i ord är familjeprojektet gemensamt och könsneutralt men inte i handling då det könsspecifika och individuella slår igenom (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997). Enligt en studie från 2003 som bygger på siffror från den så kallade Levnadsnivåundersökningen¹⁴ gör kvinnor merparten av allt arbete i hemmet. Visserligen delar vi mer lika idag på hemarbetet än för 30 år sedan men det beror i första hand på att kvinnor gör mindre – inte att män gör mer (Nermo & Evertsson, 2004).

¹⁴ Förkortas LNU, Statistiska centralbyrån står för det praktiska genomförandet av undersökningen

I den senmoderna diskursen om ensam-mor familjen som ett uttryck för förändrade livsstilar och familjeformer har Maren Bak fokuserat på betoningen av autonomi och aktiva val av nya traditioner som kännetecknande för en typ av handlingsstrategi för gruppen ifråga. Ensam-mor familjen i Sverige är långt ifrån en homogen grupp eller ens en statisk form av familjebildning. Här i landet har den dock som regel inte uppstått till följd av dödsfall varför den kan betraktas i ljuset av uppbrott, vanligen på kvinnans initiativ. Som redskap att förstå människans handlingar inte bara som en produkt av yttre strukturer utan ett aktivt med och omskapande av de samma använder sig Maren Bak av begreppet vardagslivsstrategier. En sådan har Maren Bak benämnt "den självbärande strategin" vilken karaktäriseras av tilltron till ensam-mor familjen som en fullgod familjekonstellation med en egen utvecklingspotential och inte som ett bristtillstånd som inte går att kompenseras för. I denna strategi är kärnfamiljsidealet redan dekonstruerat och omdefinierat, till skillnad från "den traditionella strategin" där mamma-pappa-barn familjen fortsätter att leva som idealtillstånd även efter separationen. Som ensamförsörjare löper dock ensam-mor familjen en ökad risk för ekonomisk sårbarhet med åtföljande social exkludering i den mest utsatta formen. Bland de ensamstående mödrar som balanserar mot fattigdom har Maren Bak funnit att kraften att ta makten över sin ekonomi, huvudsakligen genom att arbeta mycket, varit deras största resurs och en viktig del i deras autonoma modersroll, men även förmågan att mobilisera sitt personliga sociala nätverk. I det sociala arbetet har ensam-mor familjen oftare varit föremål för olika insatser än två-försörjarfamiljen. Det är därför viktigt att framhålla att det inte är familjekonstellationen i sig som är problematisk utan i stället sambanden med strukturella faktorer som försörjningsmöjligheter och tillgång till socialt stöd i största allmänhet. Här verkar de valda vardagsstrategierna spela sin roll. För mödrarna med "den självbärande strategin" tycks konstruktionerna av nya sammanhang ge möjligheter till socialt stöd för både mor och barn genom tillgången till fler vuxna och nya familjerum omkring dem. "Den traditionella strategin" tenderar snarare begränsa vuxenrelationerna för barnen även om banden till modern blir starka som följd vilket inte i sig är negativt (Bak, 1997).

Enligt Statens offentliga utredningar har det i samband med den senaste tidens nedskärningar i de offentliga trygghetssystemen uppstått ett ökat politiskt intresse för de sociala nätverkens betydelse i egenskap av stödpotential, alltså att anhöriga ska ta ett större vård- och omsorgsansvar för sina närstående (SOU 1999:137, SOU 2000:3). Detta påverkar framförallt kvinnor eftersom de i regel är dem som tar det största ansvaret både när det gäller omsorg av de egna barnen och sina äldre föräldrar. Fler kvinnor än män är visserligen mottagare av omsorgsinsatser från samhället men det kan delvis härledas till att kvinnor generellt sett lever längre än sina män. Detta innebär att de vårdar sin make/partner på ålderns höst men själva står utan hjälp då de blir ensamma. Värt att tillägga är också att män som vårdar sin fru/partner i regel får mer hjälp utifrån (Vidman, 1999).

5 Teori

Vår uppsats och dess inriktning kan sägas stå på fyra ben, dels så studerar vi med hjälp av symbolisk interaktionism det sociala nätverket och dess betydelse som socialt stöd för individer som har valt en kollektiv boendeform. Det andra benet är mobiliseringsinriktningen som länge har varit en del av socialt arbete men som vi upplever har hamnat i skymundan den senaste tiden. Vidare så undersöker vi genusordningens påverkan på vardagsliv och familjeliv. Att ha ett genusperspektiv på uppsatsen var ingenting vi först planerade, men under arbetets gång har vikten av att tillföra detta perspektiv blivit allt tydligare för oss. Detta

både på grund av vad intervjupersonerna själva har berättat kring vinsterna av att bo kollektivt men också utifrån historien kring kollektivhus och motståndet från en manligt dominerad bostadspolitik där socialpolitiska värden inte alltid har kopplats samman med den rådande bostadspolitiken. Då vi efterhand insåg att vi ville tillfoga ett nytt tema till resultatdelen, temat *motstånd*, insåg vi att teorier om diskurser skulle behövas för att lyfta fram och förklara det vi tycker oss ha sett.

5.1 Symbolisk interaktionism

Symbolisk interaktionism som teoretiskt perspektiv och analysverktyg av den sociala verkligheten rymmer olika rötter och inriktningar inom social konstruktionism. Termen står även både för ett teoretiskt angreppssätt på hur man betraktar samhället och dess grupper liksom för en socialpsykologisk modell vilken förklarar människans socialisationsprocess (Trost & Levin, 2004). Båda delarna kan sägas vara viktiga i vår analytiska referensram.

Trots de många grenarna inom detta perspektiv finns det vissa gemensamma grundläggande föreställningar om verkligheten som vi utgått från i detta arbete. Social interaktion, ofta bara benämnt som interaktion är en sådan. Människan som av sin natur är en social varelse ingår ständigt i interaktion med andra eller med sig själv. Det talade språket, genom symbolerna, är viktigt då man inom symbolisk interaktionism betonar symbolernas relation till situationen. De objekt vi konstant interagerar med, vare sig det är ting, andra människor eller symboler är sociala objekt då de definieras av en persons föreställningar och uppfattning av situationen de ingår i. Symbolisk interaktionism ser även människan som en mycket aktiv varelse genom att poängtera att hon beter sig på ett visst sätt i en viss situation så som hon definierat den, snarare än att vi är vad vi är som produkt av tidigare erfarenheter. Tidiga erfarenheter spelar sin roll men de samverkar med nuet. Nuet är det avgörande då det är i nuet alla våra aktiviteter försiggår avseende situationsdefinitioner och interaktioner med de olika sociala objekten. Vi är oavbrutet socialt handlande varelser (Trost & Levin, 2004).

Att ständigt interagera på någon nivå innebär en förändringsbarhet och därmed möjlig utveckling. I denna genom samspel fortlöpande utveckling är begreppen ”signifikanta andra” och ”den generaliserade andre” viktiga och förknippas med Mead. De signifikanta andra är de människor men även idéer vi väljer att ta till oss och lyssna särskilt till genom hela livet. Under barndomstiden representeras dessa vanligen av föräldrarna men andra personer, både viktiga andra vuxna och de egna vännerna, kan vara sådana. Signifikanta andra får en stor betydelse för uppbyggnaden av det egna jaget då dessa viktiga personer har genomslagskraft i hela vår föreställningsvärld och sättet vi definierar olika situationer på. Den generaliserade andre representerar mer de internaliserade samhälls och gruppnormerna vi förses och förser oss med över tid. Mead (1972) tillskriver på så vis (liksom många andra) det omgivande samhället en mycket stor roll i individens socialisationsprocess och att identiteten består av den sociala dimensionen lika väl som den personliga (Mead, 1972).

Begreppet sociala världar används inom interaktionismen för att belysa människans hemmahörighet i sociala sammanhang och referensgrupper. Shibusaki (1986) menar att dessa är uppbyggda på grundval av gemensamma intressen och aktiviteter. En påtaglig identifikation med dem som ingår i den sociala världen följer därav, en ”vi-känsla”. I de sociala världarna utvecklas minikulturer vilka bär sina egna sätt att kommunicera. De representerar också en gemensam föreställningsvärld med normer och värderingar utifrån sina egna perspektiv på verkligheten. Varje social värld har sina sätt att göra karriär på utifrån en tillhörande prestigestege. Detta påverkar synen på vad som är betydelsefullt och kan därmed nedvärderas i en annan social värld. Kommunikationskanalerna är viktiga då de är genom

dessa, via mänskliga relationer, de sociala världarna uppstår. De är även den dynamiska faktorn bakom de sociala världarnas förändring eftersom de förmedlar nya perspektiv och normer. Den moderna individen tillhör för det mesta många sociala världar utan problem så länge inte de olika världarna kommer i konflikt med varandra. Dessa konflikter utspelas i allmänhet i det inre och ställer frågan om identitet på sin spets. Vilken social världstillhörighet man väljer avgörs då av kvaliteten och de känslomässiga band som finns till de ”signifikanta andra” respektive värld (Shibutani, 1986).

5.2 Samhällsarbete och social mobilisering

I Sverige finns det framförallt två huvudformer av samhällsarbete, dels lokalt förankrat utvecklingsarbete med brukarmedverkan, så kallat grannskapsarbete, dels social planering och samverkansprojekt som ofta bedrivs i socialtjänstens regi men med inslag av brukarinflytande. Grannskapsarbete går ut på att stimulera till gemenskap och aktiviteter i lokalsamhället, samhällsarbetarens uppgift är att skapa kontakt och hjälpa människor i ett särskilt område, antingen specifika intressegrupper i området eller boende generellt. Social planering rör sig framförallt på makronivå och innebär att sociala aspekter införlivas i samhällsplaneringen som helhet (Ronnby, 1992).

Författaren och docenten i socialt arbete Alf Ronnby (1992) har beskrivit samhällsarbete som en basorganisering med kollektiva arbetsformer där missgynnade grupper i samhället går samman för att förändra sina livsvillkor. Människorna får genom den professionella samhällsarbetaren hjälp till självhjälp och samhällsarbetaren kan beskrivas som en slags katalysator i förändringsarbetet. Det är i detta som begreppet *social mobilisering* kommer in, samhällsarbetet är själva formen och social mobilisering är ett redskap - en metod som samhällsarbetaren kan använda sig av. Social mobilisering syftar till att aktivera mänskliga och materiella resurser för att förändra en situation som upplevs som problematisk. För att kunna göra detta måste mobiliseringsarbetet ske i direkt kontakt med den berörda gruppen och på deras villkor. Det är viktigt att samhällsarbetaren har god kännedom om aktuella förhållanden lokalsamhället för att kunna skapa en plattform för samarbete och kontakt mellan intressegrupper och myndigheter eller andra aktörer i samhällslivet. Enligt ett socialt mobiliseringsperspektiv utgår man från att det finns strukturer i samhället som utestänger människor från att själva agera. Både samhällsarbete i stort och socialt mobiliseringsarbete grundar sig i en positiv människosyn där man ser människan som en kreativ varelse som strävar efter att ha kontroll över sitt liv och som handlar ändamålsenligt utifrån den situation de befinner sig i. Det finns tydliga kopplingar till socialpedagogiken i tankarna kring att människor utvecklas i gemenskap med andra. Den sociala miljön och hur den bör se ut för att fungera som ett pedagogisk frigörande sammanhang är intressant både utifrån ett socialpedagogiskt perspektiv samt i det sociala mobiliseringsarbetet (Ronnby, 1992).

En kritik som har riktats mot samhällsarbete som metod i socialt arbete är att det tangerar politiskt arbete. Det kan visserligen stämma i vissa fall men vi menar att avgörande för om man upplever att det är problematiskt eller inte grundar sig i vilket perspektiv man har på samhället i stort. Vi anser att allt socialt arbete är politiskt i någon mån och att det varken är önskvärt eller fruktbart att bortse från politiska faktorer till sociala problem. Sammanfattningsvis kan sägas att samhällsarbete ska motverka marginalisering, isolering och utslagning genom att stimulera utveckling av sociala grupper och mobilisera lokala och samhälleliga resurser. Det övergripande målet är att skapa ett demokratiskt samhälle där människor får utrymme att vara kreativa samhällsmedborgare och själva ha ett aktivt och betydande inflytande över sina livsvillkor (Ronnby, 1992).

5.3 Genusperspektiv

Forskaren och författaren Yvonne Hirdman lanserade, tillsammans med andra feministiska forskare, på slutet av 80-talet begreppet genus inom den dåvarande kvinnoforskningen. Sökandet efter ett nytt ord kom sig av att många upplevde att könsrollsbegreppet hade förlorat sin kraft och ansågs missvisande eftersom kvinnor och män inte själva fritt kan välja att gå in eller ut ur dessa roller. Maktperspektivet mellan kvinnor och män riskerade genom begreppet könsroll att osynliggöras (Josefson, 2005). Begreppet genus beskriver de sociala och kulturella faktorer i vårt samhälle som skapar förväntningar på hur vi som kvinnor respektive män i egenskap av vårt biologiska kön ska vara. Genus kan betraktas som en slags tankekonstruktion genom vilken vi människor förstår, tolkar och organiserar samhället vi lever i. Att betrakta genus som en konstruktion innebär också att de förväntningar som åläggs oss är föränderliga och i viss mån godtyckliga. Vad som betraktas som manligt respektive kvinnligt är inget statiskt utan förändras över tid, vilket kan illustreras genom att tillexempel färger har haft olika könskoder under historiens gång. Genus är en inlärningsprocess genom vilken vi får lära oss vad som förväntas av oss beroende av vårt biologiska kön. Enkelt uttryckt - genus är något som görs, inte något som är (Hirdman, 2001).

Vidare har Hirdman (2001) i sin teori om *genussystemet* presenterat två grundläggande principer eller strukturer som skapar och upprätthåller det ojämlika maktförhållandet mellan kvinnor och män. Den första principen är *isärhållandet* vilket innebär att vad som betraktas som manligt och kvinnligt står i ett ständigt motsatsförhållande till varandra där det manliga generellt sett värderas högre. Att vara man är *inte* att vara kvinna, själva betoningen skapar en värdehierarki. Den andra principen är *mannen som norm*. Hirdman menar att det till och med är så att det är mannen som betraktas som själva modellen för Människan och utgör normen för det allmängiltiga och normala. Mannen är Människan, kvinnan är könet. Den manliga normen legitimeras och upprätthålls på ett effektivt sätt genom isärhållandets mekanismer. Detta manifesteras tydligt i samhället, bland annat i den rådande arbetsdelningen mellan könen där kvinnodominerade yrken har lägre status vilket bland annat visar sig i tydliga löneskillnader. Själva segregationen mellan de biologiska könen kallar Hirdman för ett *genuskontrakt* vilket finns i varje samhälle och varje tid och som även ärvs från en generation till nästa. Detta kontrakt är dock inget som avgörs mellan två likvärdiga parter. Det är ett kontrakt formulerat av den part som definierar den andra, alltså mannen. Däremot upprätthålls kontraktet av både män och kvinnor då det är svårt att bryta mot stereotyper i samhället (Hirdman, 2001). Genusforskaren Lena Gemzöe (2005) har för att tydliggöra hur ojämlikheten tar sig uttryck i dagens svenska samhällsliv delat in denna i fyra olika sfärer. Dessa sfärer är den politiskt/ekonomiska sfären, familjesfären, kulturell nedvärdering av kvinnor och slutligen våldet och det sexuella utnyttjandet av kvinnor (Gemzöe, 2005).

Varför är då isärhållandet så lockande och varför vidmakthålls de ojämlika skillnaderna mellan män och kvinnor? Hirdman (2007) menar att det beror på att genussystemet och genuskontraktet har en sådan enastående strukturerande förmåga vilket tilltalar människor som i regel ordnar tillvaron och betraktar världen genom indelning i kategorier eller fack. Ordningen av människor i genus har således blivit basen för allt annat, de sociala, ekonomiska och politiska ordningarna. Vidare menar Hirdman (2007) med utgångspunkt i Habermas livsvärldsbegrepp att genusskapandet är mänsklighetens mest ursprungliga och djupaste livsvärldsskapelse. Livsvärlden är de föreställningar om världen som är gemensamma och finns integrerade i alla våra sociala system. Dessa gör det möjligt att hävda normativa ståndpunkter och känna delaktighet i andras subjektiva erfarenheter (Hirdman, 2007).

En person som har kritiserat Habermas samhällsteoretiska tankar utifrån ett genusperspektiv är den amerikanska filosofen och politiska teoretikern Nancy Fraser. Enligt vår tolkning menar Fraser (1989) att Habermas bortser från kvinnors underordnade position i samhället och att indelningen i system och livsvärld gör det svårt att upptäcka och analysera den manliga dominansens övergripande mönster som sträcker sig över båda dessa sfärer. Vidare diskuterar Fraser hur krisen i västvärldens kapitalistiska system framförallt drabbar kvinnor genom nedmonteringen av välfärden. Boken skrevs 1989 men detta är utan tvekan högaktuellt även idag. Fraser betonar vikten av att kvinnors behov i samhället får större politisk status än vad som nu är fallet. Med exempel i kvinnors engagemang för andra våldsutsatta kvinnor, vilket har lett fram till ett medvetandegörande av problemet även i maktens korridorer, menar Fraser att en politisering underifrån kring en specifik fråga väcker oppositionella former av behovsdiskussioner i samhället. Fraser har utarbetat en modell kring hur politiska åsikter om behov etableras i samhället som här beskrivs mycket förenklat. Första steget är själva kampen att synliggöra ett behovs politiska status. Andra steget är att definiera behovet och att diskutera hur detta behov bör eller kan tillgodoses. Slutligen gäller det att kämpa för behovet också tillfredställs i praktiken, en kamp som vi tolkar det kan pågå under en längre tid (Fraser, 1989).

5.4 Diskurser

Teorier om diskursen som fenomen och olika metoder att analysera densamma är omfattande. Den förutsätter även kunskap om andra teorier och filosofier som utgångspunkt, inte minst ”post-teorierna” postfeminism och postkolonialism, eftersom diskursanalytiska perspektiv på olika vis förhåller sig till olika grundantaganden utifrån respektive teori. Eftersom vi huvudsakligen intresserade oss för de maktaspekter som är sammankopplade med diskurser och språk oavsett nivå för tolkningen redogör vi ganska övergripande för de gemensamma dragen så som vi förstått dem utifrån vald litteratur vilken till viss del hänför sig till feminismen.

En diskurs brukar beskrivas som ett visst sätt att tala om någonting vilket inbegriper en perspektivering. Diskursen är av sin natur en social kraft som inte kan existera utan själva konstruktionen av den, en konstruktion uppbyggd av motstridiga föreställningar som är bestämda av dess givna historiska position. Det finns alltid en inre dynamik därmed. De yttre ramarna för diskursen måste ses i förhållande till dess funktion i samhället, vilka möjligheter den har att producera makt (Thörn, 1997). Oavsett vald diskursanalys som teoretiskt perspektiv är det viktigt att framhålla att den är en teori om språkets betydelse för kunskapsproduktionen vilket därmed lyfter maktaspekterna (Thörn, 2004).

Diskurser kan omfatta såväl övergripande system i samhället, så kallade hegemoniska, som mindre vardagsdiskurser (mikrodiskurser) men har gemensamt att de består av ett slags system av mening och föreställning. Diskurser är dessutom formlunda så att de finns ett bestämt förhållande mellan orden och bilderna som ingår. Då diskurser allmänt kan sägas ha en viss makt över våra föreställningar är det viktigt att granska dess uppbyggnader. Makten utövas bland annat i fråga om vilka ord och bilder som används på bekostnad av andra synsätt men deras inbördes ordning är likaså viktig då denna betonar vad som är viktigast i det som förmedlas. Vissa diskurser följer redan etablerade kulturella former eller genrer som är specifika för just dessa. Då regelverket många gånger är underförstått för att underlätta kommunikationen är risken stor att en hel del förbigetts taganden, fördomar, reproduceras och befäster den aktuella diskursens makt (Franzén, 2005).

Genom själva perspektiveringen av något ligger en möjlighet att producera makt. Post-feministisk diskursteori har diskuterat huruvida subjektet har något handlingsutrymme i förhållande till de dominerande diskursernas makt. Att tillskriva individen agenskap och motstånd/motdiskurser samt förmågan till förändring blir viktigt i denna diskussion eftersom de berör möjligheten att själv göra, inte att bli gjord. Om hegemoniska diskurser är ett uttryck för de dominerande föreställningarna i samhället står motdiskurserna i opposition till de samma. Motdiskursen är alltid hierarkiskt underordnad och rör sig inom samma gränsland eftersom den kräver en tillgång till den normerande. Det existerande utgångsläget används alltså även av dem som står i opposition mot det (Butler, 1999).

Eftersom även mikrodiskurserna (vardagsdiskurserna) baseras på grundantaganden som inte är tydliggjorda men samtidigt utesluter andra sammansättningar för fenomenet i fråga kan man påstå att diskursernas makt berör vår vardagsverklighet. Att synliggöra även dessa vardagliga perspektiv som producerats i ett visst historiskt ögonblick betyder att man knyter samman särskilda uttalanden med mer kollektiva föreställningar, så kallade makrodiskurser (Fahlgren, 1999).

6 Metod

Vår undersökning är av kvalitativt slag eftersom vi avsett att undersöka individers subjektiva upplevelser gällande livet i kollektiva boendeformer. En styrka med ett kvalitativt angreppssätt är att individer inte förenklas till enskilda variabler utan studeras i sitt naturliga helhetssammanhang. Målsättningen i kvalitativ forskning är att söka kunskap i individens subjektiva upplevelser av tillvaron för att beskriva och förstå dennes inre livsvärld (Larsson, 2005). Kunskap kan konstrueras i en intervjusituation genom samspelet mellan dem som deltar i intervjun, i själva samtalet finns således en väg till kunskap (Kvale, 1997).

I en kvalitativ undersökning är hermeneutiken central och därför vår epistemologiska utgångspunkt. Den tyske filosofen Gadamer menar att den mänskliga existensformen är en historisk existens. Detta betyder att hur vi förstår och tolkar tillvaron påverkas av det aktuella och historiska sammanhanget som bildar vår förståelsehorisont. Genom mötet i samtalet vidgas vår horisont och en horisontsammansmältning blir möjlig. Det finns inget objektivt vetande och förståelse uppstår aldrig från en nollpunkt enligt Gadamer. Ett betydelsefullt begrepp inom hermeneutiken är den hermeneutiska cirkeln. Cirkeln illustrerar att en rörelse mellan helhet och del leder till ständigt nya ståndpunkter i förståelsen. Den hermeneutiska spiralen har dock föreslagits som en bättre beteckning då rörelsen inte är cirkulär i den mening att förståelsen kommer tillbaka till samma utgångspunkt (Thomassen, 2007).

Själva sökandet efter kunskap, hur vi väljer ämne och perspektiv på vår forskning, är ofrånkomligt sammanbundet med vad vi anser är värt att veta och som är väsentligt för oss själva. Detta innebär att vetenskaplig kunskap inte kan vara objektiv i betydelsen förutsättningslös. Forskning är alltid förbunden till värdena i det samhället den ingår i (Thomassen, 2007). Vi försökt beakta den så kallade aktörs-observatörsparadoxen vid formulering av syfte och frågeställningar. Genom ett empatiskt förhållningssätt och en strävan att se saken från den andres utgångspunkt kan kommunikation etableras. Som forskare bör man alltså förhålla sig kritiskt till sin egen roll som undersökare och alltid vara vaksam mot att fastna i ett stereotyptänkande kring dem man möter i forskningen (Lilja, 2005).

6.1 Förförståelse

Som vi har beskrivit ovan är det inte möjligt eller ens önskvärt att sträva efter att förhålla sig objektivt till den egna undersökningen. Detta eftersom subjektiviteten finns redan i det man väljer att studera och att infallsvinklarna samt hur frågeställningarna formuleras alltid styrs av den egna förförståelse och de egna värderingarna (Thomassen, 2007). Vi är i grunden positivt inställda till kollektiva boendeformer och vi har därför arbetat utifrån antagandet att det kan främja individens tillgång till sociala nätverk och socialt stöd. För att motverka risken att uppsatsen ska bli allt för onyanserad har vi dock varit noga med att också undersöka de upplevda baksidorna och ge informanterna utrymme att i intervjuerna ta upp negativa aspekter av den valda boendeformen. En av våra gemensamma utgångspunkter när vi påbörjade arbetet med uppsatsen var att det finns strukturer i samhället som främjar en ojämn maktbalans mellan könen vilket genomsyrar hela samhället, således även bostadspolitiken. Vi har också ett gemensamt intresse för det strukturella perspektivet i det sociala arbetet vilket bland annat föranledde oss båda att läsa kursen *Boendemiljö och livskvalitet* under utbildningen. Kursen har bidragit till en viss förkunskap kring socialpolitiska infallsvinklar på bostadspolitiken vilket vi har haft nytta av både genom inspiration till val av litteratur och i våra löpande diskussioner kring kollektivhusfrågan i stort. Dessa utgångspunkter och intressen har påverkat vårt fokus både gällande frågeställningar och syfte vilket också ofrånkomligt färgar av sig i analysen. Vi har under arbetets gång eftersträvat en medvetenhet kring våra ställningstaganden och fört en löpande diskussion för att inte utesluta andra tänkbara infallsvinklar. Detta för att i uppsatsen inte enbart bekräfta vår förförståelse.

Gällande vår mer personliga förförståelse bör nämnas att båda av oss har viss egen erfarenhet av kollektiva boendeformer. Åsa bodde som barn på Norsesundshemmet¹⁵ under tio år vilket givetvis har påverkat hennes föreställningar och bilder av vad det innebär att leva i en tät granngemenskap. Åsa minns gemenskapen med andra barn och vuxna i boendeformen som en mycket positiv upplevelse när familjen flyttade dit 1987 och under de första åtta åren. Men förförståelsen innefattar även baksidor av boendeformen då den sociala kontrollen under tonårsperioden på ett personligt plan upplevdes som krävande och granngemenskapen som alltför tät. Att vi valde att innefatta Norsesundshemmet i vår uppsats grundar sig också i en nyfikenhet kring hur den egna förförståelsen eventuellt skulle komma att förändras genom konfrontationen mellan de nuvarande boendes beskrivningar av livet i huset och den bild som Åsa burit med sig sedan familjen flyttade 1997. Viktoria bodde under en kortare period, ett halvt år, i lägenhetskolektiv i Vasastaden 1997. Det var ett oorganiserat och konfliktyllt boende som innebar att alla tankar på kollektivt boende i framtiden uteslöts trots att det finns mycket ljusa barndomsminnen av gästspel i storfamiljskolektiv på landet i slutet av 70-talet.

Vi upplever att det har varit en styrka att vara två i detta ämne genom att vår förförståelse och våra individuella erfarenheter bidrar till olika och kompletterande infallsvinklar. Att vara två har också gett oss möjlighet att under arbetets gång föra en löpande diskussion kring hur vår förförståelse påverkar uppsatsen samt hur den nya kunskapen även förändrar bilden av kollektiva boendeformer. Vi betraktar vår förförståelse som något i huvudsak positivt då den har bidragit till stort intresse och nyfikenhet kring frågan.

6.2 Urval

Vid diskussioner kring urval är begrepp som målpopulation och rampopulation intressanta. Målpopulationen avser den grupp man skulle vilja studera om det vore praktiskt möjligt, rampopulationen är den konkreta populationen som undersökningen faktiskt har resurser för

¹⁵ Presenteras närmare i resultatkapitlet

att tillfråga i det valda ämnet (Elofsson, 2005). I vårt fall är målpopulationen omöjlig att ringa in eftersom det inte finns någon tillgänglig statistik kring hur många som faktiskt bor i kollektiva boendeformer i Sverige. Enligt Riksföreningen Kollektivhus Nu:s beräkning finns det i nuläget cirka 40 fungerande kollektivhus i Sverige. Kollektiva boendeformer som vi undersöker är dock ett vidare begrepp inom vilket kollektivhus ingår (Grip & Sillén, 2007).

Urvalet har, åtminstone till vissa delar ändå varit ganska självklart för oss. Dels eftersom det bara finns ett begränsat antal kollektivhus i Göteborg med omnejd samt att vi ville fokusera på den lokala bostadssituationen och bostadspolitiken där vi själva bor. Vi bedömde att närhet också skulle möjliggöra ett större antal intervjuer vilket bidrar till att nyansera bilden av kollektiva boendeformer. Att istället skicka ut enkäter till ett större antal kollektivhus i Sverige var något vi diskuterade men vi bedömde på ett tidigt stadium att de kvalitativa aspekter kring boendeformen som vi sökte inte kunde fångas på något annat sätt än genom direkta intervjuer. Vi ansåg också att också möjligheten att själva besöka kollektivhusen skulle bredda vår uppfattning om vad det faktiskt innebär att bo i dessa alternativa boendeformer.

Kollektivhusen¹⁶ Stacken och Trädet samt gemenskapsboendet Majbacken framstod som uppenbara val när vi skulle söka informanter till uppsatsen. Vi kände till dessa kollektivhus sedan tidigare och hittade också snabbt information och kontaktuppgifter till boende i respektive hus när vi sökte på internet. Vi skickade därefter ett brev via e-post där vi presenterade oss själva och vårt syfte med uppsatsen. Efter ett par dagar ringde vi upp kontaktpersonerna vilket resulterade i våra tre första bokade intervjuer. En av dem som vi intervjuade på Majbacken har också varit oss mycket hjälplig genom att tipsa om olika kollektivhus och förmedla kontakten till föreningen BOIHOP och vår informant där. Ordföranden i BOIHOP tillkom i vårt urval eftersom vi under arbetets gång fick upp ögonen för den långa ideella kamp som människor har fört kring kollektivhusfrågan och vi var intresserade av att veta mer om detta. Norsesundshemmet valde vi för att vi ville ha fler föräldrar representerade i vår uppsats. Också det faktum att Norsesundshemmet har ett dagis i mitten av huset gjorde det intressant gällande vårt urval. Det fanns också ett mer personligt motiv till att innefatta Norsesundshemmet i undersökningen vilket vi redovisade under delen förförståelse ovan. Med dessa större kollektiva boendeformer representerade i urvalet kände vi att uppsatsen också skulle vinna på att innefatta några mindre lägenhetskollektiv. Dessa var svårare att finna då de inte på samma sätt har en utåtriktad profil i form av hemsidor. Vi hörde oss för i bekantskapskretsen och kom på så vis i kontakt med boende från Tårtan och Högst upp som var intresserade av att delta i vår undersökning.

Totalt sett har vi genomfört åtta intervjuer med sammanlagt tretton personer som har deltagit med sina berättelser och erfarenheter. Vid intervjutillfället på Stacken deltog två personer i samma intervju och på Norsesundshemmet genomförde vi en gruppintervju med sammanlagt fem personer närvarande. Åtta av informanterna har barn i hemmavarande ålder och två av föräldrarna är ensamstående. Åldersspridningen på informanterna är mellan cirka 25 och 65 år. I fråga om könsrepresentation är endast två av de intervjuade är män. Detta urval beror helt på slumpen i vårt fall men det speglar också det faktum att det generellt sett finns en viss överrepresentation av kvinnor i kollektivhus och kollektiva boendeformer.

Gällande bostadsföretagen valde vi att vända oss till de tre stora allmännyttiga bostadsföretagen Poseidon, Familjebostäder och Bostadsbolaget. Detta urval grundar sig i

¹⁶ Presenteras närmare i resultatkapitlet.

allmännyttans övergripande uppdrag att främja den sociala boendemiljön vilket gjorde att vi tyckte att det skulle vara intressant att undersöka om de överhuvudtaget arbetade med frågan om kollektivhus och i så fall på vilket sätt. Från Poseidon har chefen för affärsutveckling och kommunikation svarat på våra frågor. På Familjebostäder har marknadschefen besvarat våra frågor. På Bostadsbolaget har vi varit i kontakt med informationschefen. Samtliga har besvarat våra frågor via e-post.

6.3 Generaliserbarhet

I vår studie av sex inbördes olika gemenskapsboenden gäller, liksom för kvalitativa studier i allmänhet, att då de undersökta personerna och situationerna är helt unika försvåras generaliserbarheten (Kvale, 1997). Som nämndes i inledningen på metodkapitlet är också vår strävan att exemplifiera det undersökta fenomenet samt att beskriva hur berörda parter upplever detsamma, snarare än att försöka dra generella slutsatser. Även det förhållandevis lilla underlaget innebär att det är svårt att dra generella slutsatser. Vår ambition likafullt har varit att lyfta de gemensamma drag vi ändå tycker oss förstå utifrån de annars unika berättelserna.

Utifrån forskningens olika mål för generaliserbarhet hänför vi vår undersökning till den mer etnografiska traditionen som genom att belysa fall av mänsklig variation i beteende likafullt kan tillföra samhället nya möjligheter. Målet för undersökningen skulle då, kopplat till denna tradition, vara att öppna upp för en utmaning av det konventionella tänkandet och ett försök att genom forskning omvandla kulturen (Kvale, 1997).

6.4 Tillvägagångssätt

När ämnesvalet var fastställt påbörjade vi vårt uppsatsarbete med att tematisera våra frågeställningar i intervjuguiden¹⁷ för att tydliggöra syftet. En viktig fördel med att dela upp intervjuguiden i teman är ökad tydlighet, det är i intervjusituationen lättare att täcka av de olika teman man vill belysa och underlättar själva analysen (Kvale, 1997). Våra teman är *motiv* avseende motiv till val av boendeform, *vardagsliv*, *nätverk/socialt stöd* och *bostadspolitik* och slutligen *motstånd*. Det sistnämnda temat har tillkommit senare under arbetets gång då det har framträtt i informanternas resonemang kring kollektiva boendeformer.

I arbetet med att sätta oss in i forskningsområdet har vi i sökandet och kartläggningen bland annat använt oss av Gunda, Libris, Gotlib och databaser som Social Services Abstracts. Vi upptäckte snart att de sociala aspekterna kopplat till kollektiva boendeformer inte var ett särskilt kartlagt forskningsområde. Våra främsta sökord för att ringa in detta har varit *kollektiv*, *boende*, *sociala nätverk*, *socialt stöd* samt på engelska *housing*, *collective*, *social support* och *social network*. Forskningsområdet kring familjeliv, sociala nätverk och socialt stöd var desto mer omfattande vilket innebar att vi fått begränsa oss till forskning som berör de mer informella nätverken. För forskning om föräldraskap och familj avgränsade vi oss efterhand då vi under uppsatsarbetets gång fann redovisad litteratur mest relevant för vår undersökning. Vi har också genom bland annat Boverkets hemsida och Göteborgs stads hemsida satt oss in i kommunala bostadspolitiska frågor som berör uppsatsen i stort.

Det faktum att vi tycker det är spännande att möta människor i nya miljöer har varit betydelsefullt gällande valet av en kvalitativ metod. Vi har lagt stor vikt vid de enskilda informanternas berättelser och uppskattat möjligheten att ta del av deras beskrivningar av sin

¹⁷ Se bilaga nr 1

boendeform och dess påverkan på vardagsliv och gemenskap. Vi har använt oss av semistrukturerade livsvärldsintervjuer eftersom vi fann denna form bäst lämpad för att besvara våra frågeställningar (Kvale, 1997). Intervjuerna är inspelade på mp-3 med informanternas godkännande. Vi har båda närvarat vid alla intervjuer förutom vid två tillfällen då Åsa genomförde dem på egen hand av tidsmässiga skäl. För att växla perspektiv alternerade vi i intervju- och observatörsrollen, men höll ändå öppet för att låta den andre komma in om denne ville fördjupa någon fråga. Vi har haft ambitionen att ställa öppna frågor och låtit samtalet i stor utsträckning styra ordningsföljden för våra teman (Kvale, 1997). Det tog lite tid innan vi fann en smidig form för våra intervjuer men vi känner inte att denna inledande osäkerhet har påverkat resultatet. Fyra av intervjuerna har genomförts i respektive kollektivhus, något som innebar att vi fick skapa oss en konkret bild. Vi har genomfört två intervjuer i institutionens grupprum, dels BOIHOP och lägenhetskollektivet Högst upp. Intervjun med informanten från kollektivet Tårtan skedde utifrån informantens önskemål och av praktiska skäl på kafé. Intervjun på Norsesundshemmet skedde i anslutning till deras gemensamma arbetsdag, något som gav oss möjligheten att träffa många av de boende i huset och skapa oss en bild av deras praktiska och sociala vardag. Intervjun utfördes som en gruppintervju på deras initiativ vilket gav oss tillfälle att ta del av deras sociala samspel. Gruppintervjun liknar snarast en diskussion den fångar en konsensusuppfattning i gruppen (Svenning, 2003). Intervjuerna har varit från en till en och en halv timma långa. Eftersom vi intervjuat personer från olika sammanhang, dels de boende men även representanter för bostadsföretagen samt ordföranden för intresseföreningen BOIHOP har vi anpassat intervjuformen för syftet. Bostadsföretagen har svarat på våra frågor via e-post, vilket bidrar till de kortfattade svaren.

Vi har valt att redovisa resultaten separat från vår analys, detta eftersom vi tror att det blir mer överskådligt för läsaren på detta sätt. Vi presenterar resultaten i enlighet med varje valt tema och i slutet av varje tema finns en sammanfattning.

6.5 Analysetod

För att kunna analysera vårt material började vi med att transkribera alla inspelade intervjuer, något vi försökte göra i så direkt anslutning till varje intervju som var praktiskt möjligt. Detta för att hålla innehållet så levande i minnet som möjligt och för att inte sammanhangen skulle riskera att tappas bort. Det är viktigt att tänka på att utskriften i sig utgör en tolkning av det ursprungliga materialet (Kvale, 1997). Vidare har vi för att inte något relevant skulle gå förlorat vid transkriberingen skrivit ner intervjuerna ord för ord med undantag för uppenbara avvikelser från ämnet. Vi valde också att utesluta sådant som pauser och skratt eftersom denna form av transkribering skulle bli allt för tidsödande. Hur noggrann man bör vara vid transkriberingen beror på själva avsikten med undersökningen. När det gäller att fånga en uppfattning om en intervjupersons åsikter kan viss koncentring av det uttalade vara rimligt (Kvale, 1997). Vi har också varit noga med att vid transkriberingen inte försöka påverka själva innebörden i det uttalade. Att transkribera intervjuerna var en tidsödande process vilket gjorde att vi var tvungna att dela upp transkriberingen mellan oss. Vi tror dock inte att detta har påverkat materialet i någon större utsträckning eftersom vi gjorde de flesta intervjuerna tillsammans och att vi också har lyssnat på alla inspelningarna i efterhand.

Det ungefär 60 sidiga intervjumaterialet har vi sedan läst igenom ett flertal gånger och sedan meningskoncentrerat utifrån våra valda teman med undantag för intervjuaren från bostadsbolagen då dessa var mycket kortfattade och informativa. Meningskoncentring som metod innebär att det intervjupersonerna uttrycker kortas ned i mer koncis form, vilket är ett sätt att mer systematiskt handskas med data. Det meningskoncentrerade tillåts förbli uttryckta

i mer vardagsspråklig terminologi, vi tolkar det som att den intervjuades röst, egna sätt att uttrycka sig, inte ska förvanskas (Kvale, 1997). Vid analysen av det insamlade datamaterialet har vi använt oss av en empirinära strategi där man härleder mönster, teman och teori ur intervjuerna (Larsson, 2005). Vi har markerat de citat som särskilt belyser våra valda teman för att kunna lyfta dem i resultaten. En risk är att innehållet i det informanterna säger förändras då det tas ur sin kontext. Vi har dock genom våra löpande kommentarer till citaten försökt att göra informanternas utsagor rättvisa och sätta dem i rätt sammanhang så som vi tolkat det.

6.6 Etik

Då vår undersökning inte är problemorienterad har de etiska övervägandena inte uppfattats av oss som fullt så prekära. Detta understryktes också av att alla informanter har varit vuxna och att våra frågor är av en mer allmän och inte så privat karaktär. Vi slöt oss också till att det inte innebar någon känslomässig påfrestning för informanterna som behövde vidare uppföljning från vår sida till följd av de terapeutiska effekter en livsvärldsintervju kan medföra (Trygged, 2005).

För undersökningens allmänna etiska överväganden har vi lutat oss mot vetenskapsrådets rekommendationer för samhällsvetenskap. För att tillgodose *samtyckeskravet* använde vi oss av frivilliga deltagare som antingen hörde av sig själva eller fick frågan av oss per telefon och e-post. I samtycket ingick en mycket positiv ton från de tillfrågade som själva erbjöd oss tillträde till sina hem eller gemenskaps utrymmen. Samtycket uppfattades således av oss som mycket aktivt. Samtliga gav även sitt samtycke till inspelning på mp3. *Informationskravet* uppfyllde vi genom att upplysa informanterna med undersökningens syfte och vilken roll de skulle spela i den, att berättelserna skulle koncentreras i sitt meningsinnehåll och presenteras i citat. De blev även införstådda med sin rättighet att välja att avbryta sin medverkan. Två av informanterna begärde tillgång till resultaten före publicering vilket vi biföll. För att uppfylla *konfidentialitets* kravet, att skydda deltagarnas identitet och garantera anonymitet, har vi i avrapporteringen inte använt namn på deltagarna utan i stället namnet på respektive kollektivhus. Detta trots att majoriteten egentligen önskade stå med namn. Då denna önskan emellertid inte delades av alla valde vi kollektivhusnamnet i stället. Tillvägagångssättet innebär en viss risk för avidentifiering. Vi uppfattar dock inte att detta är ett problem för de berörda då de som önskade anonymitet varit tydliga gentemot sina grannar med att de skulle delta i vår undersökning. *Nyttjandekravet* syftar till att inte använda insamlade uppgifter om enskilda för annat än forskningsändamål. Vi ser ingen risk för att detta krav inte skulle uppfyllas då någon del av vårt material svårligen kan användas för kommersiellt bruk eller inom myndighetsutövning (Vetenskapsrådet, 2002).

6.7 Relevans

En förhoppning och strävan med varje undersökning gällande socialt arbete bör vara att analysen kan resultera i att skapa en förbättrad förståelse och kommunikation mellan olika grupper i samhället och att intervjupersonernas beskrivningar kan bidra till att utveckla nya arbetsmetoder och kommunikationsstrategier (Lilja, 2005). I vårt fall gäller detta framförallt bostadsplanering i förhållande till att både socialnämnderna samt de enskilda bostadsföretagen ska få upp ögonen för vinsterna i kollektiva boendeformer.

Eftersom vår livskvalitet i så hög grad är knuten till hur vi bor och vilka vi har omkring oss anser vi att boendefrågan har hög relevans för socialt arbete. Då vi tycker oss se att det finns stora sociala vinster att hämta i de kollektiva boendeformerna för många grupper anser vi att det är relevant att studera denna boendeform i en vetenskaplig kontext. Genom vår

undersökning har vi en förhoppning om att bidra till intresset för kollektivhusfrågan. Det finns också en relativ avsaknad av tidigare forskning och litteratur kring frågan under de senaste 20 åren, något som vi anser bidrar ytterligare till relevansen.

6.7.1 Reliabilitet och validitet

Då reliabiliteten i en undersökning vägs mot bakgrund av resultatens tillförlitlighet, baserat på mätinstrumenten eller mätmetodens eventuella påverkan av tillfälligheter, blir det i en kvalitativ studie som vår en delvis vanskelig fråga om man syftar till möjligheten att uppnå identiska resultat i en upprepade studie för optimal validitet (Kvale, 1997). Föremålen för vår tolkning, de livsberättelser som förmedlats i mötet, är ur en hermeneutisk synvinkel dynamiska och föränderliga (Thomassen, 2007). Vi finner det överlag svårt att se intervjuer i en mindre undersökning som ett mätinstrument i klassisk vetenskaplig mening. Vad gäller kodningen av materialet, som del reliabilitetens förhållande till resultatens intersubjektiva testbarhet, i har vi i transkriberingen löpande fört diskussioner med varandra för att möjligaste mån undvika missuppfattningar som kan uppstå hos bägge parter. Då vi båda närvarat i intervjusituationerna, förutom i lägenhetskollektiven, ser vi att det troligtvis minskat risken för feltolkning. Även här skulle man dock ur hermeneutisk synpunkt kunna se ett problem i att tolka det redan tolkade (Kvale, 1997).

I en bedömning av undersökningens validitet, det vill säga om vi undersökt det vi påstått förutsätts en av forskaren löpande kontroll av metodiken. Ett sätt att förvissa sig om att man inte tappar fokus i det undersökta är att återkommande gå till syfte och frågeställning (Kvale, 1997). Detta har vi haft anledning att göra många gånger, med varandra såväl som med vår handledare, inte minst för att många intressanta sidospår uppdagats. Vad gäller det undersökta materialets trovärdighet, intervjuerna vi genomfört, kan det naturligtvis ha påverkat av faktorer vi inte kunnat kontrollera eftersom informanterna huvudsakligen varit främlingar för oss. Vi ser dock inga uppenbara anledningar till falsifierade berättelser från deras sida då de öppenjärtigt berättat om det kollektiva livets både för och nackdelar.

Som vi redan påpekat är det svårt att i en kvalitativ studie av litet format erbjuda garantier för reliabilitet och validitet i dess klassiska vetenskapliga mening. Det finns allt för många mänskliga faktorer som spelar in för att fullständigt kunna göra en objektiv bedömning. Detta har som framgått inte heller varit vårt syfte.

7 Resultat

Vi inleder vårt resultatkapitel med en beskrivning av de kollektiva boendeformer som våra informanter representerar. Detta för att ge läsaren en tydligare och mer levande bild som underlättar att sätta in resultaten i ett sammanhang. Vi redovisar resultat i enlighet med de valda teman som presenterades i delen om analysmetod. För ytterligare tydlighet har vi valt att inleda varje tema med den aktuella frågeställningen. Varje tema avslutas med en kort sammanfattning för att göra resultaten mer överblickbara för läsaren.

7.1 Presentation av kollektiva boendeformer representerade i uppsatsen

Majbacken är ett gemenskapsboende som huserar i ett åttavånings punkthus i Majorna nära Chapmans Torg. Den ekonomiska föreningen Majbackens bogemenskap har sedan starten i augusti 2004 successivt tagit över lägenheterna och för närvarande är det 28 boende som är medlemmar i föreningen. Huset har en stor gemensamhetsdel med kök, matsal, tv-rum, datarum och gästrum. Målgruppen är personer från 40 år och uppåt och man eftersträvar både

en jämn könsfördelning och åldersspridning. För närvarande är medelåldern 63 år (den yngsta personen är 44 och den äldsta är 88) och det är cirka hälften kvinnor hälften män. Huset ägs av Familjebostäder och föreningen blockhyr lägenhet för lägenhet, de har själva rätten att välja vilka som får flytta in vilket avgörs genom intervjuer. Medlemmarna självförvaltar huset och tar gemensamt hand om trappstädning, trädgård och skötsel av det gemensamma våningsplanet. Övriga gemensamma aktiviteter är att man lagar middag två dagar i veckan i matlag om fyra personer. Föreningsmöte har man en gång i månaden. Det sker mycket spontan kontakt mellan de boende i huset, bland annat frukost för dem som vill på lördagar, storbildsvisningar av filmer i tv-rummet och en grupp planerar en resa till Italien tillsammans. De arbetsgrupper som finns i huset är för närvarande medlemsgrupp, köksgrupp, inredningsgrupp, trädgårdsgrupp, självförvaltningsgrupp, verkstadsgrupp, kalas- och kulturgrupp, informationsgrupp och miljögrupp. Det växlar hur aktiva grupperna är beroende på de som bor i huset och vilka intressen som finns. Från Majbacken har vi intervjuat två personer som båda har varit engagerade sedan planeringsstadiet av husets tillkomst.

Stacken är ett lägenhetskolektiv på åtta våningar i Bergsjön med en lång och spännande historia. Det är det äldsta kollektivhuset i Göteborg, inflyttning skedde redan sommaren 1980, vilket gör att många Göteborgare känner till Stacken. Det har också skrivits två böcker om huset. Idén till Stacken spirade på en seminarieserie om bogemenskap som Chalmers ordnade 1978. Lars Ågren, dåvarande professor i arkitektur på Chalmers var en av initiativtagarna tillsammans med BIG-gruppen. Som kuriosa kan nämnas att Lars Ågren också flyttade in i huset när det stod klart. Fastighetsägare var det kommunala bostadsföretaget AB Göteborgshem, sedermera Poseidon, som hade problem med att få lägenheter uthyrda i miljonprogramshuset och som därför var intresserade av att hitta ett sätt att göra boendet i området mer attraktivt (Caldenby & Walldén, 1984). Huset har alltså i snart 30 år fungerat som ett kollektivhus, sedan 2002 äger de boende själva huset vilket gör Stacken till den första kooperativa hyresrätten i Sverige (stacken.org). Huset har 35 lägenheter och ett antal gemensamma lokaler som matsal, kök, lektrum och verkstad. De boende sköter huset gemensamt och man ska arbeta minst två timmar i veckan i någon av arbetsgrupperna. Medlemsmötet, som är husets högsta beslutande organ, hålls en gång i månaden. I Stacken finns det många arbetsgrupper såsom medlemsgrupp, städgrupp, trädgårdsgrupp, samordningsgrupp, kontaktgrupp, cafégrupp, barngrupp med flera. Numera har man matlag en gång i veckan utifrån ett rullande schema. Från Stacken har vi intervjuat två personer som är mellan 25 och 30 år, båda är föräldrar.

Trädet är ett punkthus som ligger i utkanten av Kortedala nära stadsdelen Bergsjön. Ombildandet till kollektivhus kom till på initiativ av dåvarande Göteborgshem som tidigare hade ombildat Stacken vilket de hade positiv erfarenhet av på så sätt att de fick uthyrt lägenheter som stod tomma. Vid årsskiftet 1983-1984 bildades Kollektivhusföreningen Trädet och människor flyttade in i de 35 lägenheterna. Hela första våningen i huset består av gemensamma lokaler så som matsal, kök, kafédel och lektrum. Det finns också verkstad och bilverkstad samt bastu på våning 10. Man lagar och äter gemensamma middagar tre dagar i veckan. Det bor runt 15 barn och många barnfamiljer i huset men det är en förhållandevis blandad grupp av boende både ifråga om ålder, etnicitet och familjekonstellation. De boende i huset har självförvaltning och de lägger cirka två timmars arbete i veckan på gemensam skötsel. Självförvaltning gör att de kan hålla nere hyrorna, de väljer också själva vilka som får flytta in i huset. Trädet har runt 12 arbetsgrupper, bland annat en Familjegrupp som tillsammans med barnen gör gemensamma aktiviteter för vilket de också har en budget för. Från Trädet har vi intervjuat en person som har tre barn.

Norsesundshemmet ligger som namnet antyder i Norsesund vilket är ett mindre samhälle utanför Göteborgs grannkommun Alingsås. Huset var ett konvalescenthem fram till 1970 och stod sedan tomt i tio år. Ett matlag från Majorna köpte huset av kommunen och gjorde om det till lägenheter vilket krävde stora renoveringar, man flyttade in 1982. Norsesundshemmet är lätt att känna igen då det har ett stort glashus som sträcker sig längs väggen fyra våningar upp, det fanns ett miljömedvetet tänkande redan då huset gjordes om. Uppsatskribenten Åsa bodde i Norsesundshemmet från 1987 till 1997 och gick med stort nöje på det kooperativa dagiset Giraffen som öppnades 1986. När huset bildades hade man under flera år gemensamma söndagsmiddagar. Idag har man slutat med detta men det sker mycket spontant umgänge mellan de boende, särskilt på sommaren då man ofta äter i trädgården tillsammans. Huset är lantligt beläget och drivs som en bostadsrättsförening vilket gör att det avviker från de övriga i vår uppsats. Vi anser dock att Norsesundshemmet ändå platsar i undersökningen eftersom de boende har en hög grad av gemensamma aktiviteter, både organiserade och sociala, samt att de har tillgång till gemensamma utrymmen. Huset består av åtta lägenheter samt ett dagis/förskola i mitten och gemensamma lokaler som verkstad, bastu, växthus och gym. Dagiset drivs som ett föräldrakooperativ och har 22 barn. För närvarande är det bara fyra barn som bor i huset som är i dagis eller förskoleåldern. Man har onsdagsfika varannan onsdag där majoriteten av de gemensamma besluten fattas. De har arbetsdag ungefär en gång i månaden och de boende är engagerade i olika arbetsgrupper. Det gemensamma består mycket av att man sköter huset tillsammans och har ekonomi ihop men också att barnen i huset fungerar som en sammanförande tråd där de vuxna upplever ett delat ansvar. Från Norsesundshemmet deltog sammanlagt fem personer i en gruppintervju.

Tårtan är en stor tvåvåningsvilla med källare i Mölndal som tidigare har varit ett kommunalt ungdomsboende. Kollektivet Tårtan kom till av att några personer från ett lägenhetskollektiv i Linnestaden blev uppsagda och började se sig om efter ett hus för att kunna fortsätta bo tillsammans. Huset har nu varit ett separatistiskt kvinnokollektiv i två och ett halvt år och de boende hyr av en privat hyresvärd vilket fungerar bra, de väljer själva vilka som får flytta in. Namnet Tårtan är ett resultat av en intensiv tårtbakningsperiod samt att huset har flera våningar. För närvarande bor det 15 personer i huset uppdelat på två kollektiv, ett på nedervåningen och ett på övervåningen med vardera sju och åtta boende. De som bor i huset är mellan cirka 20 och 30 år. Uppdelningen i två kollektivhushåll är mest av praktiska skäl genom att de vardagliga gemensamma sysslorna som matlagning och städning blir enklare på detta sätt. Varje person lagar mat inklusive matlådor ungefär en gång i veckan till hela kollektivet, de har gemensam matlagning sex dagar i veckan. Sett utifrån ett socialt perspektiv fungerar huset mer som ett stort kollektiv även om de inte delar vardagen på samma sätt. Man har stormöten för alla boende i huset ungefär en gång i månaden. Ambitionen är också att ha kollektivmöten en gång i månaden men mycket av de gemensamma besluten diskuteras istället mer informellt i vardagen. Förutom ekonomigrupp så bildas arbetsgrupper till stor del efter behov, till exempel kan några skapa en festgrupp om man ska ordna fest. Från Tårtan har vi intervjuat en person.

Högst upp är ett mindre lägenhetskollektiv på Erik Dahlbergsgatan mitt i Vasastaden. Lägenheten ligger högst upp i huset, därav namnet. Kollektivet hyr av en privat hyresvärd som äger hela huset, det är ett kollektiv även i husets bottenvåning med det passande namnet *Längst ner*. Varje boende har ett eget hyresavtal och det fungerar som det gör i en studentkorridor, man hyr varsitt rum. Att kollektivet fortfarande existerar då många kollektiv i de centrala delarna av Göteborg har försvunnit beror kanske delvis på hyresvärderna som föredrar att hyra ut på det sättet istället för att renovera hela lägenheten, något som annars skulle vara nödvändigt. Det har sedan cirka 30 år tillbaka varit olika kollektiv i lägenheten

och sedan ungefär 10 år tillbaka är det ett separatistiskt kvinnokollektiv. Numera har dock separatismen till viss del omtolkats i samband med den feministiska rörelsens utveckling i ett mer queerteoretisk förhållningssätt med större fokus på person än biologiskt kön. Kontakterna mellan de boende i Högst upp beskrivs mer som ett familjeliv än som ett kollektiv. Vad de gör tillsammans och när sker spontant och de har inte en så tydlig indelning i olika ansvarsområden. Istället kan man till exempel skriva upp sig på kylskåpet om man känner för att fixa mat till alla. Ibland har de mer planerade kollomiddagar om de behöver prata om något särskilt. Kollektivet består av fyra rum samt ett stort vardagsrum och kök. Hur många som bor där beror lite på hur man räknar och när, just nu är de ungefär nio personer med barn och partners inräknade. Två barn bor i kollektivet varav en är nyfödd. Från Högst upp har vi intervjuat en person som har bott där sedan 2004.

Intresseföreningen **BOIHOP** har sina rötter i två helgkurser om boende och vardagsliv som hölls på Kvinnofolkhögskolan 1988. Kvinnor som var intresserade av bostadspolitiska och socialpolitiska frågor bildade ett nätverk i början av 1990-talet som sedermera ledde fram till att intresseföreningen BOIHOP bildades i april 2001. Föreningen är således förankrad i den bostadspolitiska debatten sedan många år tillbaka. BOIHOP verkar som en medlemsstyrd intresseorganisation med syfte att arbeta för bildandet av bostadsboplatser i Göteborg med omnejd för människor i "andra halvan av livet". Föreningen deltar i samhällsdebatten kring gemenskapsboenden/kollektivhus, kontaktar politiker och privata och kommunala bostadsföretag samt anordnar studiebesök och medlemsmöten. BOIHOP har tillsammans med Familjebostäder varit drivande i att starta gemenskapsboendet Majbacken som vi presenterade ovan. Vi har intervjuat ordföranden i BOIHOP, Birgitta Rang.

7.2 Tema - Motiv

Frågeställning - Vad är individens motiv till att välja en kollektiv boendeform?

Givetvis finns det bland våra informanter en mängd olika motiv till varför de har valt en kollektiv boendeform, dels utifrån dem som individer men också utifrån att gemenskapsboendena skiljer sig åt i fråga om bland annat storlek, målgrupp och grad av gemensamma aktiviteter. Vi har dock kunnat urskilja vissa gemensamma nämnare som många av våra informanter framhåller som viktiga. Temat *motiv till val av boendeform* rymmer både informanternas drivkraft till att flytta in i den här typen av boende samt varför de har valt att bo kvar. Ett motiv som nästan alla delar är möjligheten att inom boendet känna en gemenskap med andra. Både som goda grannar och för vissa av en mer familjär karaktär. I den politiska dimensionen ryms individens olika val och ställningstaganden likväl som de allmännyttiga bostadsföretagens förhållningssätt till gemenskapsboenden. Som vi har sett är en del av motiven till att välja en kollektiv boendeform det aktiva ifrågasättandet av kärnfamiljsnormen och den samhällskritik informanterna ger uttryck för gällande bostadspolitik och välfärdssystemet. Man kan även se kopplingar av strukturell karaktär bland annat ifråga om föräldraskap, vardagsliv och genus.

"Vi ville ha eget kök och lägenhet och ändå ha social gemenskap. Vi hade bilden att vi kunde få lite av varje här." (Stacken 1)

"Högst upp är mer som en familj än som ett kollektiv... Sedan är det ju så här att har man väl bott i kollektiv ett tag så vill man inte sluta, så jag fortsatte helt enkelt. Jag förstår inte varför man ska ha ett utrymme bara för sig själv och kanske den man är tillsammans med. Jag skulle tycka det var så himla jobbigt och tråkigt framförallt." (Högst upp)

”I kollektivet har man en styrka i att man är en större grupp. Jag tycker det är för lite sådant i dag.” (Tårtan)

En av våra informanter sökte sig till ett kollektivhus när hon var gravid med sitt första barn. Hon upplevde en oro kring att bli isolerad och sökte därför aktivt ett alternativ till en vanlig hyreslägenhet. Hon har nu bott i kollektivhuset Trädet sedan januari 1994 med undantag av en kortare flytt till Majorna, hon valde dock att återvända då hon insåg fördelarna som ensamstående förälder med kollektivhusboendet.

”Det är optimalt att bo här med barn. Jag tänker på 15-åringen som fått växa upp här. Det har varit oerhört berikande för barnen och även för mig. Man träffar folk hela tiden, man är inte ensam.” (Trädet)

På Majbacken fanns det bortsett från de sociala aspekterna även tydliga hälsomotiv kring valet av boendeform samt en konkret plan för det stundande egna åldrandet då de känner en oro inför hur välfärdsstaten kommer bistå dem när deras behov av samhällsinsatser ökar.

”Det handlar delvis om att få en bättre ålderdom, vi tror ju inte riktigt att samhället kommer ta hand om oss på samma fördelaktiga sätt som tidigare. Vi vill se om vårt hus plus att vi tror att det är mycket roligare att åldras i ett sådant här boende.” (Majbacken 2)

”Sedan får man ju gratispoäng. Det finns forskning som visar att man blir mindre dement. Är man isolerad och sitter ensam tappar man mycket av sin klarhet. Man blir pseudodement. Här kan man inte sjava runt i kalsongerna hur som helst. Man håller sig lite fräsch på det viset tror jag.” (Majbacken 1)

I motiven finns också en solidarisk tankegång kring att ställa upp för varandra ur ett långsiktigt perspektiv.

”Så jag tänker mig det här (boendet) som ett långsiktigt perspektiv för vår del. Vi bor ihop nu och kanske inte behöver så mycket av varandra just nu men om fem-tio år så kanske vi behöver varandra väldigt mycket. Och då är det bra att vi gett varandra tjänster och gentjänster. De som är yngre kan göra mer och sedan när vi är äldre kanske man kan få mer hjälp. Över generation hjälps vi åt.” (Majbacken 1)

Jag ser ju det här lite som ett hospis och vi behöver ju inte flytta härifrån. Det har vi pratat mycket om, det har varit en drivkraft för oss” I vår ålder är det så, vi har ju kompisar som dör, och så blir det för oss också att någon av oss kommer att bli ensam men här blir vi ju inte ensamma på samma sätt.” (Majbacken 2)

Det informanterna ger uttryck för på Majbacken är en form av samhällskritik. Det finns även flera andra politiska ställningstaganden som motiv till ett kollektiv boende bland våra informanter. Dels gentemot den rådande situationen på bostadsmarknaden samt dels ett ifrågasättande av kärnfamiljen som enda modell för att organisera sitt boende och föräldraskap.

”Jag har politiska skäl, väldigt mycket utifrån ett samhällsperspektiv. Tänk på alla dessa familjer som bor väldigt trångt och att det finns många fler som behöver en bostad istället för att jag och min partner bor i en trea bara vi två.” (Högst upp)

”Det var ett aktivt ifrågasättande av hela kärnfamiljsformen. Något vi funderat mycket på båda två. Hur man kan organisera det på andra sätt och då blir kollektivboendet en del av det. Att främja gemenskap och att ta makten över det egna boendet är i högsta grad en politisk hållning från min sida, ett verktyg att hantera detta.” (Stacken 1)

En annan viktig aspekt gällande motiv till att välja en kollektiv boendeform är att den exkluderande bostadsmarknaden ställer höga krav på individen vad gäller fast inkomst och skuldfrihet. På de flesta kollektivhus kan man få möjlighet till boende på andra premisser då föreningarna själva väljer vilka som får flytta in.

”Så var det lite för oss, vi hade inga jobb, kunde inte köpa lägenhet och kom inte in på bostadsmarknaden. Här får man ha skulder, dock inga hyresskulder, men du måste inte ha fast inkomst. Men man får ju visa att man kan betala hyran. Det är sociala färdigheter som räknas, att man kan bidra till huset.” (Stacken 1)

”Vi förvaltar ju huset för Poseidon och håller nere hyrorna rejält. De lägger sig inte i vilka som flyttar in. Man kan vara skuldsatt och arbetslös.” (Trädet)

Ett genomgående tema i informanternas berättelser är att det rent praktiska i vardagslivet underlättas på flera plan vilket är ett motiv för många att vilja fortsätta bo kollektivt. Alla (utom de boende på Norsesundshemmet) har gemensamma middagar, från en gång i veckan till ett flertal gånger varje vecka.

”Hjärtat i kollektivet är här i matsalen. Man vet att det serveras mat här tre dagar i veckan. Bara det att man slipper tänka på mat underlättar jätte mycket. Det är småsakerna som underlättas så mycket av att bo här, bara det att man kan dörren öppen och någon kan hålla koll (på barnen). Allt blir så mycket lättare för mig, även allmänt kvalitativt. Vi lagar mat och det är jätte trevligt. Vi lyssnar på musik, pratar och skrattar, det som man behöver så himla väl efter en arbetsvecka.” (Trädet)

För föräldrarna på Norsesundshemmet underlättas vardagslivet av det kooperativa dagiset som drivs separat i mitten av huset.

”M- Barnen ser ju dagiset mer som en del av sitt hem, de förstår inte alltid skillnaden mellan hemmet och dagiset. Och jag upplevde att det för mina barn inte var ett stort steg att vara på dagis, det var bara roligt, som att glida in i en annan lägenhet ungefär. A- Ja man slapp ju den här inskolningsångesten.” (Norsesundshemmet)

Många av de boende på Norsesundshemmet anger också själva läget på landet som ett motiv till varför de flyttade dit, detta eftersom huset blir en kompromiss till att bo på landet och ha ett eget hus. Men att gemenskapen med de andra har kommit att utgöra ett stort värde trots att de inte var ett huvudmotiv till en början.

Sammanfattning

När vi går igenom vårt intervjumaterial blir det tydligt att gemenskapen i vardagen är det starkaste motivet både när det gäller att flytta till dessa boendeformer samt att vilja bo kvar. Ytterligare ett centralt skäl är att vardagslivet underlättas betänkligt. De politiska ställningstagandena som motiv visade sig vara tydliga bland många av våra informanter även om dessa skiljer sig i förhållande till de olika målgrupperna, beroende på var de befinner sig i livet samt deras egen bakgrund. Bland många av föräldrarna uttrycktes ett starkt

ifrågasättande av kärnfamiljsnormen och en positiv syn på den utvidgade familjen. Vi finner också en allmän kritik kring svårigheter att komma in på bostadsmarknaden samt för de boende på Majbacken en misstro mot välfärdssystemets framtida kapacitet att sörja för de äldres behov.

7.3 Tema - Vardagsliv

Frågeställning - Är den kollektiva boendeformen ett stöd i individens vardagsliv och i så fall på vilket sätt?

Ett påtagligt inslag i de boendes berättelser om sitt vardagsliv är att det kan frigöra mycket tid men att det också kräver engagemang som kostar i tid. Arbetsinsatserna och organisationen kring dem varierar men i snitt så lägger de flesta minst två timmar i veckan på arbete i sådant som rör det gemensamma i huset. Utöver de praktiska sysslorna, exempelvis självförvaltning och matlagning, har de större kollektivhusen återkommande föreningsmöten samt arbetsgruppsmöten. Organisationen blir annorlunda i de mindre kollektiverna där mycket av arbetet samt mötestillfällena sker mer spontant och där man löpande i vardagen kan avhandla de olika frågor som dyker upp.

”Det gemensamma arbetet är en del av husets ekonomi så att vi kan gå runt. Vi äger huset och arbetet är då en del av hyreskontraktet. Att inte arbeta jämställs med att inte betala hyran.” (Stacken 1)

”Vi är ju fortfarande i uppbyggnadsprocessen, många av oss lägger ner oerhört mycket tid. Sociologen som studerade oss sa att vi lade ner två heltidstjänster i veckan, men då var vi inte så många heller, det är väldigt skillnad nu när vi är fler. Jag ifrågasätter argumentet kring tidsbesparingen ibland... Men man får mycket igen.” (Majbacken 2)

Det tidskrävande arbetet till trots genererar det utdelning i form av sociala vinster och lättnader i det vardagliga livet så som möjligheten att sätta sig vid ett dukat bord några gånger i veckan.

”Vi är ju sju personer och vi lagar inte mat på lördagar, så det blir lite mindre än en gång i veckan. Man lagar mat till alla, inklusive matlådor och man har ansvar för köket också den dagen. Det är väldigt lyxigt att få maten lagad så ofta.” (Tårtan)

Ett återkommande exempel i våra intervjuer är den avlastning det innebär för föräldrarna i fråga om barnpassning och gemensamma aktiviteter som underlättas när man är flera.

”Som nu när en i kollektivet fått en nyfödd, det är ju skitmycket att vara mamma, men hon kan knacka på mitt i natten och fråga om vi kan ha bebisen lite för att hon måste sova några timmar. I vissa kollektiv hade det varit lite konstigt men hos oss är det inte så för det finns en familjär kontakt.” (Högst upp)

”Själv ingår jag i familjegruppen, nu är vi bara två men vi drar iväg på olika aktiviteter och har en budget för det. I våras hyrde vi ett hus, ju fler barn desto roligare för dem och lättare för den vuxne, är man ensam och skall hitta på något blir det lätt så att de är uppe i ansiktet på en.” (Trädet)

Många föräldrar anger att den tryggheten boendeformen ger innebär avlastning i vardagen.

”Om man inte är hemma på eftermiddagen och det händer något kan barnen gå till grannen och få hjälp. Man hjälps ju åt också att barnen kan komma till en om föräldrarna inte är hemma, så et finns alltid barnvakter och det är jättesmidigt.” (Norsesundshemmet)

Att dela sin vardag med många kan ibland upplevas krävande, eftersom alla är olika avseende förhållandet mellan gränser och närhet samt att man ser olika på ordningsfrågor vilket kan skapa konflikter.

”Nackdelen är att hantera konflikterna man inte vill ha. Ibland känns det som att arbetet som måste göras tar för mycket tid, det går ut över andra livsprojekt. Det kan bli en identitetskrock.” (Stacken 1)

I de flesta hushåll och gemenskapsboenden finns det outtalade regler och förhållningssätt. Ett exempel är hur man förhåller sig till lägenhetens eller rummets privata sfär vilket vi bland annat diskuterade med de boende på Norsesundshemmet.

”Man ser ju tydligt om det är låst och då brukar jag inte knacka på. Är det låst markerar man att man vill vara själv. Dörren är väl ett bra exempel, det är ingen uppskriven regel, men alla känner till den även barnen. Man går inte heller hem till någon före tio. Det är också en sådan outtalad regel.” (Norsesundshemmet)

När vi var på Stacken talade vi om vikten av att trivas med varandra när man lever tätt och hur de intervjuade förhåller sig till den egna lägenhetens öppenhet för andra i huset.

”2- Det blir nära, ibland stänger jag min dörr. Det kommer in människor hela tiden, för att få kaffe, gråta eller bada. 1- Alla har inte badkar så därför kommer de hit.” (Stacken 1 & 2)

”Att vardagslivet skulle bli enklare vill jag inte påstå. Jag är själv en komplex människa och här måste man förhålla sig till en massa olika människor, men att laga mat ihop och att slippa den tunga bördan av allt ensam. Här kan jag dela min dotter med andra, det är bara schysst liksom.” (Stacken 2)

I en tid där många människor upplever en social stress och där kontakter försvåras av avstånd underlättas de vardagliga kontakterna betydligt av tillgången till gemensamma mötesplatser i huset.

”Det blir ett sådant projekt när man ska umgås eftersom människor bor i olika delar av staden. Man tittar i almanackan veckor innan och bokar in, det blir inte att man ses så ofta. Men här i huset är det så lätt att umgås.” (Majbacken 2)

Sammanfattning

Vardagslivet påverkas mycket av sociala aspekter vilket gör det svårt att avgränsa gentemot det praktiska. I det praktiska arbetet sker mycket av det sociala utbytet mellan människor. Just genom det gemensamma ansvaret i vardagen möjliggörs även att sociala relationer uppstår i boendet. Vad som ibland komplicerar dessa relationer är individernas olika förväntningar och behov av såväl avskildhet som kontakter med andra i boendet. Sammanfattningsvis kan man konstatera att dessa former av boendegemenskap både frigör tid för den enskilde men att det också kräver mycket i tid och engagemang. Samtidigt möjliggör boendet en gemenskap i vardagen som annars är svår att få tillgång till då människor lever utspridda i staden och är upptagna med arbete och andra göromål.

7.4 Tema – Socialt nätverk och socialt stöd

Frågeställning - Hur tillfredställer kollektiva boendeformer tillgången till sociala nätverk och möjlighet till socialt stöd för individen?

Både i de presenterade motiven och i beskrivningen av vardagslivet framgår vikten av tillgången till ett socialt nätverk samt det sociala stöd som följer därav. Det kan röra sig om att stödsystemet inom huset träder i kraft och stöttar rent praktiskt när någon har blivit sjuk eller har det svårt på något annat sätt. För vissa är detta en bonus medan det för andra är det viktigaste nätverket ur stödsynpunkt beroende på hur det sociala livet ser ut i övrigt.

”Kanske inte direkt att man går och handlar åt varandra men om någon är sjuk så kommer det här systemet in. Så fort någon blir liggande så är det alltid någon som hör av sig och frågar om man behöver något... Jag menar, här i huset kan man inte ligga död i fem minuter. Det finns tusen artiklar om gamla människor som inte har ett enda besök på månader. Och det är ju sådant vi försöker förebygga” (Majbacken 2)

”Som med den nyopererade grannen, då är det någon i huset som går ner till apoteket och fixar hans läkemedel. Jag var och hämtade honom på sjukhuset, sådant fungerar fint. Och några som umgås mer går på bio tillsammans eller senast var det en demonstration.” (Majbacken 1)

Stödfunktioner kan också finnas mer uttalat men ändå vara påtagligt för de boende.

”M- Det tycker jag är lite skönt också. Om det är någon som har haft något problem, eller om det är någon som har dött eller så, så sluter de andra upp. Man vet om det och de som har haft det jobbigt kan framtas uppgifter under en period... A- Och man behöver inte alls sitta på onsdagsfikat och vräka ur sig sitt liv. Alla vet om det och finns där om någon vill, och man kan stötta på olika sätt.” (Norsesundshemmet)

Många av de föräldrar vi har intervjuat har tagit upp hur stödjande det kan vara för föräldraförmågan att dela vardagen med andra vuxna och barn. Det ger inte bara praktiskt avlastning utan också tillfälle att få perspektiv och idéer om hur man kan hantera föräldraskapets utmaningar både som ensamförälder och i ett parförhållande.

”Man kan spegla sitt föräldraskap. Eftersom man har tillgång till så många andra föräldrar får man extra möjligheter att tänka efter, man inspireras av varandra, det formar föräldraskapet ganska konkret.” (Stacken 1)

På Norsesundshemmet och även Trädet beskriver de vuxna att man tar gemensamt ansvar barnen och att barnen får många vuxna att vända sig till.

”Det är så härligt att barnen få så många att vända sig till och man kan säga till någon annans barn. Och det är jättehärligt för dem också” (Norsesundshemmet)

Det finns även i våra intervjuer exempel på hur det delade vuxenansvaret konkret kan gripa in och kasta ljus över en bristande föräldraförmåga.

”Det fanns en ensamförälder här med alkoholproblem och det barnet för ganska illa hemma. Men å andra sidan var kollektivet jätteviktigt då, att det fanns andra vuxna som kunde fånga upp det barnet. Styrelsen gjorde en anmälan så att en utredning kunde påbörjas.” (Stacken 1)

Det kollektiva boendet kan motverka vissa risker inom det slutna familjesystemet eftersom det finns en annan insyn genom gemenskapen.

”Det är väl just det med att allt är väldigt uppbyggt kring kärnfamiljen och att man ska bo så. Och som jag sa innan så blir man väldigt sårbar i den relationen. Dels att man blir sårbar men också att det blir ett väldigt slutet sammanhang vilket också kan göra att det skapas mycket skit som ingen har insyn i.” (Tårtan)

Att få delta i gemenskapen ställer dock vissa krav på individens funktionalitet både gällande sociala färdigheter och praktiska möjligheter att bidra.

”Det är inte helt oproblematiskt att man får bo under förutsättning att man bidrar på rätt sätt, det utesluter ju en del. Vi har också en segregation inom huset, det finns den typen av maktordningar som inbegriper funktionalitet.” (Stacken 1)

Ett annat viktigt spår kring det sociala nätverket och tillgången till socialt stöd gäller de vänskapsrelationer som växer ur det gemensamma boendet. Två av våra informanter berättar att de har fått några av sina bästa vänner genom gemenskapen i huset.

”Man har fått några av sina bästa vänner för livet. Även vissa som har flyttat är fortfarande en del av Högst upp och när de kommer och hälsar på så är det som att de är hemma.” (Högst upp)

Omständigheterna i vardagen kring det delade arbetet och de gemensamma måltiderna gör att man hinner odla sina vardagliga relationer. Detta eftersom man möter varandra nästan dagligen vilket inte är möjligt på samma sätt i andra boendeformer.

”Man hinner verkligen odla relationer här. Bor man själv hinner man ju aldrig träffas. Mina absolut bästa vänner har jag härifrån” (Trädet)

Även för barnen är detta positivt då de utvecklar starka vänskapsrelationer både till andra barn och vuxna.

”Mins sons bästa kompisar är ändå de som har bott här. Det blir varaktiga relationer fast de har flyttat härifrån och långt bort, men de är jättetighta” (Trädet)

För vissa blir banden mellan barnen också mer som en form av släktskap.

”A- Kusiner brukar vi säga, mina barn har inga riktiga kusiner men de har många låtsas kusiner. L- Man kan säga att barnen blir en del av en utökad familj på något sätt” (Norsesundshemmet)

Flera personer har tagit upp de personlighetsutvecklande aspekterna i förhållande till de sociala relationer som uppstår i boendet. Många menar att de har lärt sig något om sig själva under boendetiden.

”Man kanske omvärderar sina egna tankar och lär sig utav andra, det är roligt att upptäcka att det är möjligt att ändra sig fast man blivit äldre. Och är man inte osams någon gång så vet man inte heller vad man tycker.” (Majbacken 1)

Att boendegemenskapen inverkar på barnens utveckling under uppväxtåren är något föräldrarna nämner som positivt.

”De får en social kompetens framförallt, en tolerans för att människor är olika. De lär sig att inte tänka så åldersindelad och detta har det nytta av i skolan sedan.” (Trädet)

Sammanfattning

De sociala nätverkens betydelse som stödjande funktion kan förstås på många sätt och på olika nivåer. Dessa inbegriper frågor om hälsa, trygghet, vänskap, föräldraskap samt på ett mer individuellt existentiellt plan i bemärkelse av tillhörighet och sammanhang. I intervjuerna blir det tydligt att kollektiva boendeformer tillför både socialt stöd och ett utvidgat socialt nätverk i direkt anslutning till det egna boendet. Som bonus nämner informanterna att det sociala nätverket också innebär att de har utvecklats som människor i mötet med andra.

7.5 Tema - Bostadspolitik

Hur ser de kommunala bostadsföretagen på möjligheterna till en framtida utveckling av kollektiva boendeformer?

Svaren från bostadsföretagen är inte så utförliga och av en mer informativ karaktär vilket gör att vi redovisar dem i en sammanfattning direkt¹⁸.

Gällande frågan om de har kollektiva boendeformer i sin verksamhet svarar både Familjebostäder och Poseidon att de har det, dessa två finns också representerade i vår uppsats, Majbacken och Trädet. Bostadsbolaget har i nuläget inget kollektivhus men är i färd med att utveckla ett boendekoncept de kallar *”next step living”* vilket bygger på att skapa gemenskap bland de boende som grundar sig i gemensamma intressen och värderingar. På frågan om de har märkt av en ökad efterfrågan under de sista åren menar samtliga att de inte har det när det gäller kollektivhus generellt. Dock svarar Familjebostäder och Bostadsbolaget att de ser en ökad efterfrågan av just riktade seniorbostäder med tillgång till gemensamma utrymmen. Vad gäller framtida planer på att utveckla kollektiva boendeformer så finns det inte några sådana i nuläget hos några av de tillfrågade bostadsföretagen. Slutligen har vi också frågat om de finns politiska direktiv kring utvecklandet av kollektiva boendeformer. Varken Familjebostäder, Poseidon eller Bostadsbolaget känner till några sådana direktiv.

7.6 Tema - Motstånd

Detta tema grundar sig inte omedelbart i någon av våra frågeställningar men vi anser att det är intressant att belysa då vi i våra intervjuer har, särskilt med dem som har varit engagerade i frågan kring att utveckla kollektivhus, funnit olika diskurser runt fenomenet kollektivhus och gemenskapsboenden. Vi har uppmärksammat det dels i informanternas upplevelse av det politiska motståndet och dels i en allmän uppfattning om vad det innebär att bo kollektivt och vilken typ av människor som väljer denna boendeform.

Den kommunalpolitiska trögheten kring att utveckla kollektiva boendeformer kan ha många orsaker. En är att bostadsmarknaden i alla tider har varit ett manligt styrt område vilket har

¹⁸ För frågorna se intervjuguiden i bilaga 2.

påverkat vilka frågor i byggsektorn som har prioriterats. Det finns tydliga genusaspekter i de bostadspolitiska diskurserna.

”Hela bostadssektorn är väldigt manligt styrd. Jag har sett siffror på att 98 procent av alla som arbetar i bostadssektorn är män. Och jag tror att det faktum att det är så mycket män i den här sektorn gör att vissa frågor inte lyfts fram. Och det som inte lyfts fram är boendet sociala aspekter.” (Majbacken 2)

En förklaring till motståndet är enligt informanterna också enskilda politikernas svårigheter kring att gå utanför sina egna referensramar i bostadsfrågan.

”Det består av många delar men ett kan vara att man inte har lust att bo så här själv. Då ska du tala för något som du inte riktigt är appellerad av. Som politiker ska man ju inte vara beroende av sådant utan förstå att här finns det medborgare som är intresserade. En politisk ledstjärna är att utvidga valfrihet och utbudet inom hyresrätten.” (BOIHOP)

Andra referensramar som begränsar synfältet hos politikerna kan vara den rådande diskursen kring hur en familj bör vara uppbyggd och se ut, det vill säga kärnfamiljsnormen.

”Boendet är ju så centralt för våra liv. Man förväntas att flytta till större efter att man blivit två. Från ett mindre boende till villa ute på landet. Normerna med kärnfamiljen har ju med detta att göra. Hela vårt system är byggt för denna boendekarriär.” (BOIHOP)

Ordet kollektiv betyder olika saker för olika människor, man lägger in olika innebörder. Fyra av våra informanter refererar till filmen *Tillsammans* av Lukas Moodysson. Tydligt har filmen påverkat många människors föreställningar kring hur det är att bo i någon form av kollektiv gemenskap med andra. Några av informanterna vill på olika sätt fjärma sig från den bilden, dels genom att använda andra ord än just kollektiv.

*”Man vill inte använda ordet kollektiv för det blir så... alla tänker på filmen *Tillsammans* där alla bodde i ett gemensamt rum ungefär.”* (Majbacken 1)

Själva ordet kollektiv kan tänkas stå för något man inte vill bli förknippade med. Därför används gemenskapsboende istället för att komma bort ifrån bilden och eventuellt också minska motståndet kring att utveckla dessa alternativa boendeformer

”Den här typen av boende har ju sedan tidigare stämplat som ett vänsterprojekt som lever kvar sedan 60- och 70-talet. Men jag vill påstå att så är det inte längre, det tror jag inte iallafall” (Majbacken 2)

Ordföranden i BOIHOP beskriver en bild hon ofta har mött i sitt arbete för utvecklandet av gemenskapsboenden.

”Jag satt på en paneldiskussion med mest män. Vi hade talat om utvecklingsmöjligheter i kollektivhusfrågan, men så hörde jag vad de sa i smyg - Det handlar naturligtvis om gruppsex. Bilden av 60- och 70-talens kollektiv. Man har alltså en bild att kämpa emot” (BOIHOP)

Sammanfattning

Bostadsföretagens intervjusvar visar att de i nuläget inte driver frågan kring kollektiva boendeformer i någon högre utsträckning. Innehållet i motståndet kan diskursivt sägas bestå av normer och värderingar gällande boendekarriärer och familjeliv samt att det föreligger en tydlig genusobalans inom byggbranschen som helhet. Intervjun med ordföranden i föreningen BOIHOP förtydligar att det finns en motsättning i den kommunala bostadspolitiken utifrån olika viljor gällande utvecklandet av alternativa boendeformer. Även i diskussionen kring hur man vill benämna sitt boende, gemenskapsboende kontra kollektivhus, uppenbaras föreställningar om vad det kollektiva boendet betyder.

8 Analys

Som vi ämnar belysa i vår analys anser vi att det finns många och goda socialpolitiska argument för att som socialarbetare försöka medverka till att det utvecklas och uppförs fler kollektivhus. Med tanke på innehållet i socialtjänstlagen där socialnämnden skall samverka för att skapa en god samhällsmiljö som även innefattar de sociala boendefrågorna anser vi, kopplat till den rådande bostadssituationen som helhet i Göteborg, att denna fråga är värd att lyftas. Mot bakgrund av att frågan om kollektivhusboende länge aktivt drivits i kommunen med godtagna motioner¹⁹ sedan 80-talet är det för oss förvånande att det inte finns en större tillgång till dessa alternativa boendeformer. Ett starkt socialpolitiskt argument är att följa FN:s Habitatprogram som vi beskrivit i bakgrunden. Vi ser både på grupp- och individnivå att boendeformer som det kollektiva är gynnsamt ur ett preventivt syfte då dessa utökar individens nätverk vilket i sig genererar socialt stöd. Det finns både medicinska och sociala hälsovinster som är intressanta ur ett folkhälsoperspektiv vilket vi har belyst i forskningsbakgrunden (se exempelvis Espwall & Dellgran, 2006, Nyqvist, 2005, Skåner, 2001). I det sociala arbetet blir det därför motiverat att mobilisera människor generellt och särskilt utsatta grupper i synnerhet, för att stärka gemenskapen genom boendefrågan. Sett ur ett historiskt perspektiv har socialnämndernas inflytande och engagemang i samhällsplaneringen minskat (Denvall, 1997). Det har förklarats bland annat mot bakgrund av att de många projekten från samhällsplaneringens storhetstid på 70- och det tidiga 80-talet gick i stöpet eftersom de inte var förankrade i befolkningens egna önskemål. I de mer lyckade exemplen på strukturinriktade insatser har socialtjänsten varit lyhörd för civilsamhällets egna villkor samt att brukarinflytandet varit högt (Öresjö, 1997). Utifrån våra resultat har vi sett att de som drivit frågan om kollektiva boendeformer har haft svårt att vinna politiskt gehör. Därav tillvaratas inte civilsamhällets önskemål trots de uppenbara sociala vinster detta boende innebär för de grupper som skulle kunna stärkas av en sådan boendeform. Vi menar att socialarbetaren har goda skäl för att arbeta för att frågan uppmärksammas på den politiska agendan i socialnämnden som en form av social mobilisering på strukturell nivå (Ronnby, 1997).

En central del av uppsatsen handlar om i vilken mån det kollektiva boendet verkar stödjande och utvecklande för individens sociala nätverk. Vi har i våra resultat funnit att det sociala stödet löper som en röd tråd i våra informanternas berättelser. Tidigare forskning har visat på hur viktiga de sociala kontakterna av mer kollektiv karaktär är som i nätverksteori benämns som ”weak ties”. Vi använder istället begreppet svaga band. Tillgången till svaga band i det personcentrerade nätverket finns i det kollektiva boendet på daglig nivå i det gemensamma arbetet runt och i hushållet liksom i förfogandet av gemensamma lokaler. Detta ger även en större möjlighet att utveckla starka band, något kan vara svårare i det vanliga grannskapet. Utifrån detta hinner man odla mer varaktiga och djupa kontakter med sina grannar, något som också resultaten visar. Samma forskning har också belyst att det upplevs som trygghetsskapande att veta vilka som hör till den gemensamma sfären (Olsson, Cruse Sonden & Ohlander, 1997). I förhållande till att kontakter grannar emellan generellt sätt har minskat i Sverige kan detta vara värt att notera (Davidsson, 1997).

Det sociala stödet kan verka stärkande på olika sätt beroende på vilken livsfas individen befinner sig i. Det egna åldrandet och dess utmaningar har som vi sett i resultaten från Majbacken varit en drivkraft i bildandet av kollektivhuset. Det sociala nätverket är något som de boende framhåller som en stor vinst. Den positiva sociala kontrollen de boende emellan

¹⁹ GKH 1981 Nr 8 och KFH 1986 Nr 328

skapar en gemenskap och en trygghet. Boendet möjliggör gemensamma aktiviteter och middagar som höjer livskvaliteten. Det finns av forskning bekräftade hälsovinster med socialt stöd och tillgången till socialt stödjande nätverk för äldre. Bland annat minskar risken att utveckla åldersdemens om man på äldre dagar har tillgång till nära sociala kontakter (Fratiglioni, 2000). Att finnas i ett nära men större sammanhang som i Majbacken underlättar enligt våra informanter vid dödsfall då alla i huset vem som har gått bort och vem som finns kvar i exempelvis en parrelation.

Också i föräldraskapet är det sociala stödet en av vinsterna i kollektiva boendeformer. Det nätverk som både vuxna och barn får tillgång till upplevs som positivt på många sätt. För själva föräldraförmågan är tillgången till många andra föräldrar utvecklande då man har möjligheter att spegla sitt föräldraskap i andras, både praktiskt och emotionellt. Att det finns många andra föräldrar närvarande för de egna barnen upplever många av våra informanter som stödjande och avlastande. Det innebär också en ökad trygghet. Vi har i vår undersökning sett flera exempel på ett gemensamt ansvarstagande kring barnen och upplevelsen att det är ok att sätta gränser även för andra barn än de egna i kollektivhuset. För ensamstående föräldrar i synnerhet innebär boendet också möjlighet till praktisk avlastning genom bland annat barnaktiviteter och gemensamma måltider. Detta är stödjande då det motverkar den belastning som det innebär att vara ensam ansvarig vuxen. De riskfaktorer som är förenat med det ensamstående föräldraskapet både ekonomiskt och socialt motverkas av möjligheterna till att dels mobilisera det personliga sociala nätverket och dels i vilken mån man kan ta makten över sin ekonomi. Den kollektiva boendeformen ger ökade förutsättningar för båda dessa möjligheter (Bak, 1997).

Som vi har sett i en del av våra intervjuer kan självförvaltningen av husen ge lägre boendekostnader vilket minskar det enskilda hushållets utgifter. Detta är särskilt relevant för kvinnor då kvinnors löner generellt sett är lägre än mäns. Utifrån vårt valda genusperspektiv ser vi även att en kvinnas val av boende i kollektiv form kan verka ekonomiskt utjämnande för henne i det ojämnliska maktförhållande som råder mellan könen (Hirdman, 2001). Ensamförälderfamiljen i kollektivhussammanhanget tolkar vi som ett uttryck för de förändrade senmoderna familjeformerna. Som Maren Bak (1997) påpekat finns det ökade möjligheter till socialt stöd för både mor och barn genom tillgången till fler vuxna genom den vardagslivsstrategi hon benämnt som "den självbärande". Båda våra representerade ensamstående föräldrar bekräftar att valet av boendeform var en aktiv och medveten handling för att höja livskvaliteten både för sig själva och för sina barn. De har som representanter för den självbärande strategin en syn på sin familj som fullgod sådan med en egen utvecklingspotential genom det utökade nätverket (Bak, 1997).

Gällande sociala vinster för barnen beskriver föräldrarna att boendet är berikande för barnens utvecklingsmöjligheter då de tidigt bli vana vid att förhålla sig till många människor i alla åldrar. Vi uppfattar det som att barnen i vår undersökning har tillgång till en generös uppsättning signifikanta andra. Dessa kan se och bekräfta barnen vilket är positivt för den egna självbilden som del av identitetsskapandet då denna sker genom ständiga sociala interaktioner (Mead, 1972). Även barnens vänskapsband har beskrivits som djupa, vissa av våra informanter beskriver barnens relationer till varandra mer som släktband. Genom det delade ansvaret och de många ögonen har vi också fått ett konkret exempel beskrivet på hur en omsorgssvikt för ett barn kunde mildras genom det vuxna nätverket i huset. Detta är ett exempel på hur en viss psykosocial problematik med hjälp av kollektivhusboendets mer öppna familjefär upptäckts fort vilket är betydligt svårare i en miljö utan insyn. Sett ur

preventiv synpunkt anser vi att boendeformen ur denna aspekt fungerar som en psykosocial skyddsfaktor för både barn och föräldrar.

Det moderna vardagslivets alla krav och utmaningar berör oss alla oavsett boendeform. Forskning om det senmoderna familjelivet belyser att trots ett ökat jämställdhetsmedvetande slår ändå den traditionella könsspecifika arbetsfördelningen igenom (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997). Detta kan tolkas som ett tydligt tecken på vårt samhälles genuskontrakt som ärvs mellan generationer, olikheterna befästs ständigt i vardagen (Hirdman, 2001). Vi ser att det finns vinster med att då arbetsuppgifterna i kollektivhuset är förlagda utanför det enskilda hushållet så tydliggörs också den enskilda insatsen. I kollektiva boendeformer där alla, såväl män som kvinnor har en given del i arbetsuppgifterna tror vi att den enskilda kvinnans belastning kan minska. Detta avgörs dock naturligtvis av hur arbetsfördelningen är organiserad i varje specifikt kollektiv och vilka normer och värderingar som där är förhärskande.

Givetvis finns det också baksidor med denna livsstil. I våra resultat finner vi resonemang både om den tid som frigörs genom boendeformen men även att man får investera tid vilket kan upplevas som bindande. Detta är en av boendeformens inbyggda ambivalenser, liksom att det ställer krav på en viss funktionalitet hos individen för att kunna få tillträde till gemenskapen. Det sociala livet i kollektiva boendeformer innebär även utmaningar och kräver tolerans och acceptans av de boende inför varandras olikheter i de många beslutsprocesser som inte vanliga grannar ställs inför. Som vi har sett i grannskapsforskningen är frågan om hur man hanterar närhet och distans en källa till irritation när man uppfattar att gränserna överskrids (Olsson, Sondén, Ohlander, 1997). Detta har vi även fått bekräftat av våra informanter, trots att de har valt en boendeform där man delar mycket har de flesta ett behov av ett privat rum. Frågan om närhet och distans lyfts på ett mer omedelbart sätt i den kollektiva boendeformen vilket också kan innebära en påfrestning. Frågan om konflikter och konfliktlösning har kommit upp då och då i våra intervjuer. Majoriteten ser dock konflikterna som visserligen slitsamma för stunden men att de också kan upplevas som utvecklande då man i meningsskiljaktigheterna har lärt sig något både om sig själv och till sina grannar. I gemenskapen utvecklas således både individen och gruppen vilket bekräftas inom symbolisk interaktionism (Mead, 1972). Detta är intressant även ur ett socialt mobiliseringsperspektiv. Man växer av att arbeta tillsammans för att lösa konflikter som uppstår i gemensamma frågor (Ronnby, 1997).

Kopplat till den ambivalenta upplevelsen av huruvida det kollektiva boendet är tidsbesparande eller inte ser vi att många av våra informanter i den kollektiva boendeformen har en mycket djupare mening än att bara bo tillsammans med andra. Vi har sett att i motiven till att välja boendeformerna finns ett lika tydligt individuellt projekt som ett kollektivt då valet av boendeform är en del av individens identitetsskapande. Människan betar sig på ett visst sätt i en viss situation så som hon själv definierat den men också utifrån en identifikation med dem som ingår i den sociala världen man sökt sig till (Trost & Levin, 2004, Shibutani, 1986). Detta kan även förstås ur ett senmodernt perspektiv med dess individualisering av livsstilar och som ett utslag av en ökad reflexivitet. I de boendes intentioner bakom bildandet av Majbacken ser vi både exempel på utopisk och instrumentell reflexivitet (Johansson, 2002). Vi tolkar båda typerna av reflexivitet som de uttryckts i våra resultat som civilsamhällets kraft att skapa alternativ då man misstror välfärdsamhällets skyddsnet. Man kan även betrakta exempel som Majbacken som reflexivitetens vinnare i den mening att de boende besitter en del av de sociokulturella fördelar och färdigheter som krävs för att ta makten över sin situation i det senmoderna samhället (Johansson, 2009). Sett ur den

synvinkeln finns det också en klassaspekt inbyggd i vilka som har redskapen att bygga upp och söka sig till kollektiva boendeformer. Vi menar att samhällets maktstrukturer ibland utestänger människor från att själva agera för förändring. Det är i denna bemärkelse som socialarbetaren kan arbeta direkt mobiliserande för människor som själva inte har tillgång till det moderna samhällets ökade vetande och de sammanhang där man får tillträde till dessa (Ronnby, 1997).

Kritiken mot kärnfamiljen som motiv till val av boendeform tolkar vi som ytterligare ett exempel på utopisk reflexivitet (Johansson, 2002). Utifrån att de senmoderna familjeformerna kan definieras på många sätt skapas ett utrymme för alternativa lösningar (Johansson, 2009). Flera av våra informanter beskriver också att de ser kärnfamiljen som en problematisk institution och att de i boendets utvidgade föräldraskap sökt en lösning. Vi ser även detta som en motdiskurs och ett sorts motstånd genom agentskap till samhällets makrodiskurs om familjeliv och boende (Butler, 1999). Denna makrodiskurs är enligt oss en anledning till att kollektiva boendeformer har betraktats med skepsis av både politiker och allmänhet. Vi vill gärna lyfta maktaspekterna i förhållande till språkets betydelse för kunskapsproduktionen (Thörn, 2004). De förhärskande bilderna, diskurserna, av vad det innebär att bo kollektivt verkar ha reproducerats utan uppdatering från 70-talets negativa diskurser om storfamiljskollektivet som ett lättavfärdat och flummigt vänsterprojekt. Vi tolkar det som att boendets potentiella uppluckrande av kärnfamiljen således länge har upplevts som ett hot mot de internaliserade samhällsnormerna.

Diskursernas makt utövas till stor del genom perspektiveringen av ett fenomen, att man betonar vissa saker på bekostnad av andra (Franzén, 2005). Flera informanter nämner filmen *Tillsammans* av Lukas Moodysson som en av de allmänna bilderna som de har fått konfronteras med gällande kollektiva boendeformer. Det är svårt att säga om detta är en representativ föreställning i samhället men många av våra informanter har uppfattat det så. Denna vardagsdiskurs är visserligen harmlös så länge den inte påverkar politiska beslutsfattare. I förhållandet till motståndet kan vi förmoda att så ändå har varit fallet då det finns en klar koppling mellan de vardagliga perspektiven som produkter ur ett visst historiskt sammanhang med samhällets hegemoniska diskurser (Fahlgren, 1999).

Att den seglivade diskursen om kollektiva boendeformer uppfattas som belastande för dem som driver kollektivhusfrågan på politisk nivå har resulterat i att man vill skapa nya bilder av boendeformen. Detta bland annat genom opinionsbildande arbete och genom en betoning av ordet gemenskap istället för ordet kollektiv. Man kan se beslutet att kalla kollektivhusen för gemenskapsboenden som ett sätt att komma runt denna makrodiskurs vilken också kan ha bidragit till motståndet. Vidare ser vi ur ett genusperspektiv att motståndet att hörsamma önskemålet om kollektivhus också grundar sig i att det länge har varit en fråga som kvinnor har drivit i ett försök att underlätta vardagslivet och hemarbetet (Larsson, 2001). Kollektivhusfrågan har varit ett sätt att politisera ett behov i frågan om det betungande dubbelarbete i hem och yrkesliv som många kvinnor lider av (Fraser, 1989). I förhållande till att det främst är män som har ägnat sig åt bostadsfrågor både praktiskt och politiskt kan vi också se att genussystemet har inverkat negativt på i vilken mån man har tillgodosett dessa önskemål (Hirdman, 2001).

I våra resultat från bostadsföretagen ser vi inte heller något intresse att driva kollektivhusfrågan bortsett från boendeanternativ för den äldre målgruppen, så kallade seniorbostäder. Vi antar att det beror på att de blivande pensionärerna, 40-talisterna som grupp, besitter en del makt och därmed lättare får gehör för sina önskemål. Detta är något vi

upplever som mycket positivt då det är en utveckling i linje med det alternativa bostadstänkandet som vi utifrån vårt material ser stora socialpolitiska vinster i. Den rådande bostadsbristen är uppenbarligen inte gynnsam för bostadsföretagens uppdrag att tillgodose brukarinflytande samt de sociala aspekterna av boendefrågor då de kontrollerar marknaden. När miljonprogramsområdena i början av 80-talet saknade intresserade hyresgäster blev bostadsföretagen tvungna att ta till sig önskemål om kollektivhus som då fanns uttalat hos bostadssökanden i kommunen (Caldenby & Walldén, 1984).

9 Reflektion

Kollektiva boendeformer är inget för alla, det vill vi inte heller hävda med vår uppsats. Vi ser inte heller utvecklandet av fler kollektivhus som en lösning på kommunens bostadspolitiska utmaningar. Vi är alltså inte ute efter att frälsa men vi vill gärna nyansera bilden av kollektiva boendeformer då vi tror att intresset att både bo och utveckla dessa ändå skulle vara större om det fanns som ett mer accepterat alternativ. Vi har under arbetets gång mött mycket positivt intresse från människor som inte känt till eller reflekterat över dessa boendeformers innehåll.

Vi upplever att frågor kring social samhällsplanering har kommit i skymundan inom det sociala arbetet. Som en del av denna uppsats vill vi därför belysa att socialt arbete har en politisk dimension som ofta har fått stå tillbaka för det mer individriktade arbetet. Vår förförståelse som vi beskrivit i metodkapitlet har på många sätt bekräftats. Särskilt frågan om genussystemets genomslagskraft på alla nivåer i samhället. Det är nedslående att höra berättelser om hur kvinnor ständigt motarbetas då de försöker ta makten över sin situation, i detta fall boendefrågan.

Utifrån de bilder av kollektiv vi själva burit med oss har det varit ett nöje att både få bekräfta och nyansera dessa under uppsatsens tillblivande. Vi har blivit mer medvetna om att boendet och också är en fråga om resurser och hur vi hushåller med dessa socialt såväl som miljömässigt. I bostadsbristens tid är det kanske inte helt försvarbart att fortsätta bygga stora villor på kommunens mark i förhållande till hur många familjer som skulle rymmas i ett hyreshus. Vi tror också att mer blandade boendeformer i stadsdelarna skulle ge en ökad mångfald som motverkar segregation. Vidare ser vi att även andra grupper än de vi har undersökt kan dra vinster av utvecklandet av kollektiva boendeformer. För gruppen unga vuxna som har svårt att etablera sig på bostadsmarknaden och i arbetslivet kunde denna boendeform vara ett alternativ både då ur ett ekonomisk och socialt perspektiv.

Det har varit spännande att se att dessa boendeformer företräds av människor som söker gemenskap men att de också är starka individualister som utmanar etablerade föreställningar om hur man ska leva och bo. De har själva tagit makten för att förbättra sin livssituation med boendet som redskap vilket är en intressant aspekt av civilsamhällets roll i förhållande till stat och marknad. Det är beklagligt att utvecklandet av kollektivhusen bromsas av förlegade och felaktiga diskurser. Forskning kring hur boendeformer påverkar vårt sociala liv är något vi har saknat under arbetets gång och gärna skulle se mer av. Eftersom vår livskvalitet i så hög grad är knuten till hur vi bor och vilka vi har omkring oss anser vi att boendefrågan har relevans för socialt arbete. Då ensamhet är en grogrund för ohälsa i alla dess former är det viktigt att motverka denna även genom samhällsplanering.

Avslutningsvis vill vi tacka alla våra informanter som så generöst har delat med sig av sina erfarenheter gällande livet i kollektiva boendeformer. Vi vill också tacka vår handledare Ylva Donning för all hjälp på vägen.

10 Litteraturlista:

- Antonucci, T C m.f. (1998). "Negative effects of close social relations". Ur: Espwall, M/Dellgran, P (2006). *ULF's sociala sida. Om socialt stöd och sociala nätverk i levnadsnivåundersökningarna*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1 2006
- Arnstberg, Karl-Olov (2000). *Miljonprogrammet*. Stockholm: Carlssons Bokförlag
- Avlund, Kirsten m.fl. (1998). "Social relations and mortality. An eleven year follow-up study of 70-year-old men and women in Denmark". Ur :Nyqvist, Fredrica (2005): *Socialt kapital och hälsa – en forskningsöversikt*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1, 2005
- Bak, Maren (1997). *Enemorfamilien*. Köpenhamn: Sosiologiförlaget
- Butler, Judith (1999). *Gender trouble*. New York: Fordham University Press,
- Bäck-Wiklund, M/Bergsten, B (1997). *Modernt familjeliv-perspektiv och trender*. Falun: Natur och Kultur
- Caldenby, C/Walldén, Å (1984). *Kollektivhuset Stacken*. Göteborg: Bokförlaget Korpen
- Davidsson, Gunilla (1997). "Sociala nätverk Velfärd och ojämlikhet i 20-års perspektiv 1975-1995". Ur: Espwall, M/Dellgran, P (2006). *ULF's sociala sida. Om socialt stöd och sociala nätverk i levnadsnivåundersökningarna*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1 2006
- Denvall, Verner (1997). "Doktrin i med och motvind." Ur: Denvall, Verner/Henning, Cecilia/Lieberg, Mats/Salonen, Tapio /Öresjö, Eva (red) (1997): *Välfärdens operatörer - Social planering i brytningstid*. Umeå: Boréa Bokförlag
- Denvall, Verner (1997). "Avstamp och villkor" Ur: Denvall, Verner/Henning, Cecilia/Lieberg, Mats/Salonen, Tapio /Öresjö, Eva (red) (1997): *Välfärdens operatörer - Social planering i brytningstid*. Umeå: Boréa Bokförlag
- Elofsson, Stig (2005). Kvantitativ metod – struktur och kreativitet, ur Larsson, S/Lilja, J/Mannheimer, K (red) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Espwall, Majen (2001). *Liksom vinden under fågelns vingar. Om kvinnors nätverksrelationer i utsatta livssituationer*. Umeå: Umeå universitet. Institutionen för socialt arbete
- Espwall, M/Dellgran, P (2006). *ULF's sociala sida. Om socialt stöd och sociala nätverk i levnadsnivåundersökningarna*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1 2006
- Fahlgren, Siv (1999). *Det sociala livet drama och dess manus. Diskursanalys, kön och sociala avvikelser*. Umeå: Umeå Universitet, Institutionen för socialt arbete,
- Franzén, Mats (2005). "Makt, diskurser och kontexter". Ur: Goldberg, Ted (red.) (2005). *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur

- Fraser, Nancy (1989). *Unruly practices: power, discourses and gender in contemporary social theory*. Oxford: Polity press
- Fratiglioni, Laura m.fl. (2000). "Influence of social network on occurrence of dementia: a community-based longitudinal study" Ur Nyqvist, Fredrica (2005). *Socialt kapital och hälsa – en forskningsöversikt*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1, 2005
- Gemzöe, Lena (2005). *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag.
- Grip, E/Sillén, I (2007). *Gemenskap och samarbete – att bygga upp och bo i kollektivhus*. Stockholm: SABO AB
- Hirdman, Yvonne (2001). *Genus – om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber AB
- Hirdman, Yvonne (2007). *Gösta och genusordningen – feministiska betraktelser*. Stockholm: Ordfront
- Johansson, Thomas (2002). *Bilder av självet - Vardagslivets förändring i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och Kultur
- Johansson, Thomas (2009). *Familjeliv*. Malmö: Liber
- Josefson, Helena (2005). *Genus – hur påverkar det dig?* Stockholm: Natur och kultur
- Kvale, Steinar, (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Katarina (2001). "Manlig välfärdsregim och kvinnors förändringsstrategier – exemplet kollektivhus i Örebro". Ur: Elander, I (red) (2001). *Den motsägelsefulla staden. Vardagsliv och urbana regimer*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Sam (2005). "Kvalitativ metod – en introduktion." Ur: Larsson, S m.fl. (red) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Lennartsson, Carin (1993). *Fritid och social förankring. Om förändring och sociala skillnader under perioden 1981 till 1991*. Rapport nr 5 från 1991 års Levnadsnivåprojekt. Stockholm: Institutet för social forskning
- Lilja, John (2005). "Problemformulering". Ur: Larsson, S m.fl. (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Lundahl, G/Sangregorio, I (1992). *Femton kollektivhus*. Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm, T9:1992
- Mead, George Herbert (1972). *Mind, Self and Society*. Chicago: Morris
- Nermo, M/Evertsson, M (2004). "Makt att förhandla – makarnas relativa resurser, hushållsarbete och konflikter". Ur: Bygren, M/Gähler, M/Nermo, M (red) (2004): *Familj och arbete – vardagsliv i förändring*. Stockholm: SNS förlag.

Nyqvist, Fredrica (2005). *Socialt kapital och hälsa – en forskningsöversikt*.
Socialvetenskaplig tidskrift nr 1, 2005

Olsson, Sören/Cruse Sondén, Gerd/Ohlandér, Marianne (1997). *Det lilla grannskapet - Gårdar, trapphus och socialt liv*. Göteborg: Göteborgs Universitet, Chalmers tekniska högskola

Ronnby, Alf (1992). ”Grupporganisering för handling”. Ur Sundh, K/Turunen P (red) (1992).
Social mobilisering: om samhällsarbete i Sverige. Stockholm: Publica, Allmänna förlaget

Salonen, Tapio (1997). ”Socialtjänst och kommunal planering i en eroderande välfärdsstat”.
Ur: Denvall, Verner / Henning, Cecilia/Lieberg, Mats/Salonen, Tapio /Öresjö, Eva (red)
(1997) *Välfärdens operatörer - Social planering i brytningstid*. Umeå: Boréa Bokförlag

Shibutani, Tamotsu (1986). *Social processes*. Berkely: University of California Press

Skårner, Anette (2001). *Skilda världar? En studie av narkotikamissbrukares sociala relationer och sociala nätverk*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete

SOU 2001:27. *Allmännyttiga bostadsföretag och kommunernas boendeplanering*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

SOU 1999:137. *Hälsa på lika villkor – andra steget mot nationella folkhälsomål*. Stockholm: Socialdepartementet.

SOU 2000:3. *Välfärd vid vägskalet*. Stockholm: Socialdepartementet

Svenning, Conny (2003). *Metodboken*. Eslöv: Lorentz Förlag

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Thörn, Catharina (2004). *Kvinnans plats(er). Bilder av hemlöshet*. Stockholm: Égalité

Thörn, Håkan (1997). *Modernitet, sociologi och sociala rörelser*. Göteborg: Korpen.

Trost, Jan/Levin, Irene (2004). *Att förstå vardagen – Med ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Trygged, Sven (2005). ”Fallstudiemetodik”. Ur: Larsson, S m.fl. (red) (2005).
Forskningsmetoder i socialt arbete. Lund: Studentlitteratur

Vestbro, Dick Urban (2007). ”Kollektivhusens historia” Ur Grip, E/Sillén, I (red) (2007).
Gemenskap och samarbete – att bygga upp och bo i kollektivhus. Stockholm: SABO AB

Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Elanders Gotab

Vidman, Åsa (1999).” Omsorgen om äldre och funktionshindrade – en kvinnofråga”. Ur: Gunnarsson, E/Schlytter, A (red) (1999). *Kön och makt i socialt arbete*. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete

Öresjö, Eva (1997). ”Stadsutveckling och välfärdsuppbyggnad i ett internationellt perspektiv”. Ur: Denvall, Verner/Henning, Cecilia/Lieberg, Mats/Salonen, Tapio /Öresjö, Eva (red) (1997). *Välfärdens operatörer - Social planering i brytningstid*. Umeå: Boréa Bokförlag

Internet:

Boverket.se, hämtad 2009-03-27: <http://www.boverket.se/Planera/Kommunal-planering/Oversiktsplanering/>

Goteborg.se, hämtad 2009-04-02,
<http://www5.goteborg.se/prod/stadsbyggnad/dalis2.nsf/535e371e7fd657aec1256a5c0045675f/da7209b6f4c66022c125726000370246!OpenDocument>

Makalosa.org, hämtad 2009-04-09: <http://makalosa.org/pdf/bostad.pdf>
hämtad 2009-04-09: <http://makalosa.org/pdf/arbetsliv.pdf>

Press-stop.se, hämtad 2009-03-24: <http://www.press-stop.se/kiosken/>

Regeringen.se, hämtad 2009-04-01: <http://www.regeringen.se/sb/d/10644>

Stacken.org, hämtad 2009-04-11: <http://www.stacken.org/>

11 Bilaga 1

Intervjuguide - kollektiva boendeformer

Frågeställningar

- * Vad är individens motiv till att välja en kollektiv boendeform?
 - * Är den kollektiva boendeformen stärkande i individens vardagsliv och i så fall på vilket sätt?
 - * Hur tillfredställer kollektiva boendeformer tillgången till sociala nätverk och möjlighet till socialt stöd för individen?
-

Intervjufrågor

A. Basuppgifter

- 1) Ålder:
- 2) Kön:
- 3) Information om kollektivet:
- 4) Boendetid i kollektivet:
- 5) Tidigare boendeformer:
- 6) Civiltillstånd/barn:

B. Motiv till val av kollektiv boendeform

- Varför har du valt att bo i kollektiv?
- Vilket skulle du säga är ditt främsta skäl?
- Fanns det en politisk bakgrund till att du valde och väljer att leva i en kollektiv boendeform?
- Skulle du vilja att det fanns fler alternativa bostadslösningar, och i så fall vilka?
- Hur ser du på bostadspolitikerna i Göteborg?

C. Vardagsliv

- Underlättas vardagslivet av att bo i kollektiv, och i så fall på vilket sätt?
- Har ni arbetsgrupper och om så är fallet, hur är det organiserade?
- Hur sker urvalet när någon vill flytta in?
- Hur fattar ni gemensamma beslut?
- Hur löser ni eventuella konflikter?
- Vilken är den främsta praktiska fördelen med att bo kollektivt?
- Vilken är den största nackdelen?

D. Socialt nätverk/socialt stöd kring det kollektiva boendet

- Vad har du för relation till de andra boende och vad betyder relationerna för dig?
- Vad gör ni tillsammans i kollektivet?
- Vilken är den främsta sociala fördelen med att bo kollektivt?

E. Specifika frågor till föräldrar

- Är du ensamstående?
- Underlättas vardagslivet som förälder av att bo i kollektiv?
- Påverkas ditt föräldraskap av det kollektiva boendet, och i så fall hur?

F. Avslutande frågor

- Har du lärt dig något av den kollektiva boendeformen?
- Är det något du tycker att vi har glömt att fråga om? Är det något du vill tillägga

12 Bilaga 2

Intervjuguide - Bostadsföretagen

Frågeställning

- Hur ser de kommunala bostadsföretagen på möjligheterna till en framtida utveckling av kollektiva boendeformer?
-

Intervjufrågor

1. Har ni några kollektiva boendeformer i er verksamhet?
2. Har ni märkt av en ökad efterfrågan de senaste åren?
3. Finns det planer på att utveckla fler kollektiva boendeformer?
4. Finns det några politiska direktiv gällande utvecklandet av kollektiva boendeformer?

13 Bilaga 3

Göteborg den 10 mars 2009

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

Hej

Vi heter Åsa Boman och Viktoria Garmer och studerar på socionomprogrammets sjunde termin här i Göteborg. Som avslutning på våra studier ska vi nu skriva en C-uppsats. Vi planerar att undersöka de sociala nätverkens betydelse för människor som lever i en kollektiv boendeform. Vi undrar bland annat över hur den sociala gemenskapen i ett kollektiv påverkar vardagslivet och den allmänna livskvaliteten samt varför man valt denna boendeform.

För att ta reda på detta söker vi nu intervjupersoner som bor i någon form av kollektiv. Vi tycker det är viktigt att människor själva får komma till tals och berätta om hur de ser på sin livssituation som grund för kunskap inom socialt arbete.

Du deltar helt frivilligt och du behöver inte lämna ut personuppgifter. Allt som sägs kommer behandlas konfidentiellt, dvs det kommer inte att lämnas ut till någon eller användas så att du som person kan identifieras. Du kan också när som helst avbryta din medverkan.

Intervjun tar ungefär en till en och en halv timme. Vi kommer gärna till ert kollektiv för en intervju eller så kan vi ses på överenskommen plats som du själv väljer alternativt i universitetets lokaler på Sprängkullsgatan 23.

Är du intresserad av att bidra med kunskap till vår uppsats är vi mycket tacksamma. Vi nås på våra mailadresser eller mobilnummer. Om du hör av dig så ringer vi gärna upp.

Med vänliga hälsningar
Viktoria Garmer och Åsa Boman